

UDK 262.3(497.5 Marča) "1667" (093)
929 Petretić, P.
929 Mijakić, G.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 12. veljače 2004.
Prihvaćeno za tisak: 17. svibnja 2004.

Izvešće zagrebačkog biskupa Petra Petretića o Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji caru Leopoldu I. iz 1667. godine

Zlatko Kudelić

Hrvatski institut za povijest
Opatička 10, Zagreb
Republika Hrvatska

Autor analizira izvješće zagrebačkog biskupa Petra Petretića o djelovanju marčanskog biskupa Gabrijela Mijakića na širenju unije među pravoslavnim krajišnicima Hrvatsko-slavonske vojne krajine u grkokatoličkoj Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji te opisuje okolnosti unutar kojih je ono nastalo. Uspoređuje to Petretićevo izvješće s izvješćem iz 1662. godine i drugim suvremenim izvorima o crkvenoj uniji i iznosi nove zaključke o habsburškoj vjerskoj politici u Krajini u tom razdoblju.

KLJUČNE RIJEČI: Katolička crkva, Pravoslavna crkva, pravoslavlje, crkvena unija, Zagrebačka biskupija, Marčanska biskupija, Pečka patrijarsija, Habsburška Monarhija, bečki Dvor, Vojna krajina

1. Uvod

Zagrebački biskup Petar Petretić¹ u lipnju 1667. godine, nekoliko mjeseci prije smrti, na zamolbu cara Leopolda I. sastavio je kraće izvješće o biskupovanju Gabrijela Mijakića, biskupa grkokatoličke Marčanske biskupije (Svidničke prema nazivlju bečkoga Dvora)² i njegovu radu na uniji pravoslavnih krajišnika (Vlaha) Hrvatsko-slavonske vojne krajine s Katoličkom

¹ Petar Petretić rođen je oko 1604. u Sošicama u Žumberku. Školovan je u Zagrebu i u Beču, gdje je od 28. svibnja 1631. do 17. svibnja 1633. godine obavljao službu kuratora (upravitelja) Hrvatskog kolegija. Nakon smrti zagrebačkog biskupa Martina Bogdana Ferdinand III. imenovao ga je 4. veljače 1648. zagrebačkim biskupom, a Rim potvrdio 1. veljače 1649. Kaločkim nadbiskupom imenovan je 7. srpnja 1667., a preminuo je 12. listopada iste godine. Opširnije: Ivan KUKULJEVIĆ, "Petar Petretić", *Arhiv za povijest jugoslavensku*, IX., Zagreb, 1866., 312.-316.; Mijo KORADE, "Petar Petretić", u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995., 333.-339.; Andrija LUKINOVIĆ, *Zagreb - devetstoljetna biskupija*, Zagreb, 1995., 201.-205.

² Marčanska biskupija (Svidnička, kako ju je nazivao bečki Dvor, odnosno "biskupija uskočkih gora" ili Platejska prema terminologiji Svete Stolice od 1670. godine) utemeljena je 21. studenoga 1611., kad je papa Pavao V. imenovao Simeona, biskupa grčkog obreda, koji se nalazio na području Varaždinskog generalata i ispovijedio katoličku vjeru pred kardinalom Robertom Belarminom u Rimu, grkokatoličkim biskupom "katoličkih Rasciana" u Ugarskoj, Hrvatskoj i Žumberku i opatom samostana Svetog Mihaela Arkandela u Marči, koji je postao sjedištem nove grkokatoličke biskupije. Ime nove grkokatoličke biskupije u vatikanskim izvorima sve do 1670. glasilu je "biskupija Uskočkih gora" ("episcopatus Montis Feletrii"), a od 1670. godine marčanski biskupi u Rimu dobivali su titularni naslov "platejskih" biskupa. Budući da je prema objašnjenju apostolskog nuncija Carla Caraffe iz 1623. Simeon postupno trebao pravoslavne krajišnike ("Vlahe") sjediniti s Katoličkom crkvom, uvriježio se i naziv "vlaške" biskupije. U izvorima

crkvom.³ Leopoldov zahtjev Petretić je primio nakon gušenja krajiške pobune 1666. godine, koje je proveo križevački zapovjednik Johann Josef Herberstein, a tijekom istrage o njezinim uzrocima marčanski biskup Gabrijel Mijakić bio je osumnjičen za podržavanje pobunjenih krajišnika i pružanje utočišta krajišnicima izbjeglim pred vojnim vlastima. Istraga o uzrocima pobune nije obuhvatila samo Mijakićevo držanje tijekom nemira, nego je proširena na njegovo ponašanje od imenovanja marčanskim biskupom 1663. godine na temelju obećanja da će postati grkokatolik, da će se odreći pravoslavnog pečkog patrijarha kao crkvenog poglavara, kojeg su priznavali Mijakićevi prethodnici Maksim i Gabrijel Predojević i Sava Stanislavić, da će poći na posvećenje u Rim i podići škole za odgoj pravoslavne mladeži u katoličkoj vjeri, što je svečano i prisegnuo pred svjedocima.⁴ Mijakićevo imenovanje za biskupa jako se protivio

i historiografiji novu se biskupiju zvalo Marčanskom po mjestu Marči, gdje se kao njeno sjedište nalazio samostan Svetog Mihaela Arhandela, a bečki je Dvor biskupu Gabrijelu Predojeviću 1642. godine dao naslov "svidničkog" biskupa po rimokatoličkoj Svidničkoj biskupiji koja se nalazila u dijelu Ugarske pod osmanskom vlašću i nije imala biskupa, a da bi ga potvrdila Sveta Stolica, koja nije prihvaćala naslov "vratanijskog" biskupa, jer ga je Gabrijelu dodijelio pravoslavni pečki patrijarh. Rim nije prihvatio svidnički naslov jer po kanonskom pravu biskup grčkog obreda nije mogao dobiti naslov rimokatoličke biskupije, ali Dvor je marčanske biskupe i dalje nazivao "svidničkima". Marčanski biskupi Maksim (1630.-1642.) i Gabrijel (1642.-1644.) Predojević i Sava Stanislavić (1648.-1661.) prilikom posvećenja u Pečkoj patrijaršiji dobili su naslov "vretanijskih" biskupa, a pojam "Vretanija" ili "Vrattanya" u latinskim izvorima označavao je područje od Dunava do Jadrana izvan Osmanskog Carstva, od Györa i Komorana do Senja, koje su pečki patrijarši držali svojim jurisdikcijskim područjem, bez obzira što se ono nalazilo izvan granica Osmanskog Carstva. Sve do 1670. godine, kada je uhićenog biskupa Gabrijela Mijakića zamijenio biskup Pavao Zorčić, bečki Dvor i rimska Kurija jurisdikcijskim područjem marčanskih biskupa držali su cijelu ondašnju Hrvatsku, iako je njihova stvarna jurisdikcija obuhvaćala samo područje Hrvatsko-slavonske vojne krajine. Zbog prigovora zagrebačkih biskupa Benedikta Vinkovića, Petra Petretića i Martina Borkovića Rimu i Beču da marčanski biskupi nisu mogli djelovati kao samostalni biskupi, nego samo kao vikari zagrebačkih biskupa za kršćane grčkog obreda, biskupima Pavlu (1671.-1685.) i Marku (1685.-1688.) Zorčiću, Izaiji Popoviću (1690.-1699.), Gabrijelu Turčinoviću (1700.-1706.) i Rafaelu Markoviću (1712.-1726.) Sveta Stolica jurisdikciju je ograničila samo na Zagrebačku biskupiju, iako ih je bečki Dvor i dalje držao "vlaškim biskupima" cijele Krajine. Opširnije: Nicolaus NILLES, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae orientalis in terris coronae Sancti Stephani*, II, Oeniponte, 1885., 1058.-1059.; Aleksa IVIĆ, "Iz istorije crkve hrvatsko-slavonskih Srba tokom XVII. veka," *Vjesnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, XVIII/1916., br. 2., 1.-21.; Janko ŠIMRAK, "Povijest Marčansko-svidničke eparhije i crkvene unije u jugoslavenskim zemljama", *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 1924., (1), 64.-81.; Janko ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Romana Sedes Apostolica saeculis XVII et XVIII*, Zagreb, 1926., 7.-21., 90.-105., 111.-113.; Radoslav GRUJIC, *Pakračka eparhija*, Pakrac, 1930., 46.; Dimitrije VITKOVIĆ, "Šta je negda bila Vretanija?", *Glasnik Istorijskog društva u Novom Sadu*, VII/1-3., 1934., 83.; Niko IKIĆ, *Der Begriff "Uninon" im Entstehungsprozeß der unierten Diözese von Marča (Križevci) - Eine ekklesiologisch-juridische Untersuchung auf Grund einer geschichtlichen Darlegung*, St. Ottilien, 1989., 149.-152.; Josip UHAČ, *Marčanska biskupija*, Zagreb, 1996., 28., 44.-51.

³ Pojam "Vlah", uz koji se u izvorima pojavljuju i nazivi "Rascian", "Servian", "sizamit" (raskolnik), a katkad i "heretik" (krivovjerac), u ovom tekstu rabimo kao oznaku za krajišnika pravoslavne ispovijesti, uz koje se u Krajini spominju i "Slavonci", katolički starosjedoci te "Predavci", "bosanski Hrvati katolici" prema zagrebačkom biskupu Franji Ergelskom koji su prebjegli u Krajinu iz Osmanskog Carstva i postali krajišnicima. Etničko podrijetlo pravoslavnoga krajiškog pučanstva ne može se preciznije odrediti jer su i krajiški katolici tijekom 17. stoljeća prelazili na pravoslavlje zbog mogućnosti rastave braka kod pravoslavnih episkopa, ili zbog pritiska pravoslavnog svećenstva i krajišnika u krajiškim naseljima, u kojima su bili manjina. Opširnije: Nadbiskupski arhiv u Zagreb, *Libelli suplices*, XVII, 15.; Radoslav LOPAŠIĆ, *Momumenta ecclesiae graeco-orientalis in Croatia et Slavonia*, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Arhiv HAZU), XV-25., A-III, 2. (dalje: R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*); "Petri Petretich episcopii Zagrabienensis Historia de Valachorum in Confiniis Regni Sclavoniae degentium Episcopatus origine, progressu et effectibus", Arhiv HAZU, II. d 51., f. 1r., 6v. (dalje: PETRETIĆ, *Historia de Valachorum episcopatus*); *Valachicae gentis in Regno Croatiae illocatae excessuum ac episcoporum ritus graeci eorundem praefectorum Notitia Historica descripta ex manuscripto patrum Societatis Iesu ab anno 1666-1670*; R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 13., f. 1. (dalje: *Valachicae gentis notitia historica*); J. ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 51., 62.-65., 129.-130., 142.-143., 153.-154., 175.-180., 192.-194.; A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 20., 28.-32., 35., 51.; Marko JAČOV, *Spisi Kongregacije za Propagandu vere o Srbima 1622-1644*, I, Srpska akademija nauka i umjetnosti. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, II. odeljenje, knjiga XXV, Beograd, 1986., 50.-58., 61.-67., 81.-83., 99.-102., 108.-112., 117.-143., 149.-158., 175.-180., 192.-195., 202.-208.; Branko SUČEVIĆ, "Razvitak 'vlaških prava' u Varaždinskom generalatu", *Historijski zbornik*, VI., 1953., 42.-44.; Fedor MOAČANIN, "Pokušaj sporazumijevanja između hrvatskog plemstva i

zagrebački biskup Petar Petretić, koji je u izvješću iz travnja 1662. upozorio Beč na Mijakićevu neiskrenost glede ispunjavanja obećanja o širenju unije među Vlasima, i opasnost da će on poput njegova prethodnika Save Stanislavića biti samo prividni grkokatolik, te kao crkvenog poglavara prihvatiti pravoslavnog pečkog patrijarha. No Petretićeve stavove Dvor nije uvažio, nego je Mijakića brzo imenovao biskupom da bi uoči sukoba s Osmanlijama izbjegao moguće krajiške nemire. Ovo kraće Petretićevo izvješće iz 1667. godine, u kojem je Petretić sažeto iznio argumente zbog kojih je Mijakića trebalo smijeniti s biskupske stolice, omogućilo je zagrebačkom biskupu da Leopolda I. ponovno uvjeri u opravdanost Petretićevih upozorenja iz 1662. godine kako Gabrijel Mijakić nije bio prikladna osoba za grkokatoličkoga biskupa zato što je katoličku vjeru ispovijedio samo prividno, a zapravo se ponašao kao pravoslavni episkop. Oba Petretićeva izvješća, izvješće iz 1662. i izvješće napisano 1667. godine, vrlo su bitni izvori za povijest vjerskih i crkvenih odnosa na krajiškom području tijekom 17. stoljeća jer su sadržavala podatke koji su pružali drukčiju, daleko složeniju sliku međuvjerskih odnosa i doveli u pitanje uvriježeno mišljenje o konstantnoj bečkoj politici pomaganja Katoličke crkve i pritisaka na pravoslavne krajišnike u Krajini, te pokazala da su habsburški vladari odluke glede vjerskih i crkvenih pitanja mnogo puta donosili pod utjecajem stavova krajiških zapovjednika o korisnosti unije, koji su se, osim križevačkog zapovjednika Johanna Herbersteina, najčešće opirali zamislama zagrebačkih biskupa o uniji ne samo u Petretićevo doba, već tijekom cijelog 17. stoljeća. Zanimljivo je da Petretićeva izvješća nisu privukla veću pozornost povjesničara Vojne krajine koji su pisali o Gabrijelu Mijakiću i tom razdoblju, i najčešće se oslanjali na djela iz 19. stoljeća, prvenstveno na zaključke Johanna Csaplovicsa iz 1819. godine, prema kojem su Mijakića zbog sudjelovanja u uroti protiv Leopolda I. sami Vlasi i njihovo svećenstvo kaznili smrću ("živog zazidali"). Tu su tezu nakon njega ponavljali i drugi autori monografija o krajiškoj povijesti - Bartenstein, Engel Hietzinger i Vaniček, ali Radoslav Lopašić je 1879. u knjizi o Karlovcu upozorio da su ti autori proširili tu verziju Mijakićeva stradanja da bi opravdali buntovno ponašanje pravoslavnih krajišnika tijekom Mijakićeva biskupovanja, i istaknuo da je Mijakić kažnjen dugogodišnjim zatvorom zato što ga je Dvor držao protivnikom unije. Austrijski isusovac N. Nilles istaknuo je 1885. godine da su Csaplovicseve i Schwickerove teze o Marči bile teško održive, no iako su Lopašićev zaključak da je Mijakićevo držanje prema uniji bilo razlogom njegova kažnjavanja ponovili i Manojlo Grbić i Aleksa Ivić, neki autori sinteza povijesti Vojne krajine u 20. stoljeću, primjerice E. Rothenberg i K. Kaser prihvatili su Csaplovicsevu tezu o Mijakićevu sudjelovanju u uroti kao razlogom njegova uklanjanja, ne spomenuvši širi društveni i politički okvir tih događaja, a problem unije spomenuli su samo sporadično, izostavivši izvore i radove koje je o toj temi objavio grkokatolički biskup Janko Šimrak. Petretićeva izvješća iz 1662. i 1667. godine spomenuo je Ivan Kukuljević 1868. godine i negativno ocijenio Petretićeve pokušaje da marčanske biskupe pretvori u vikare za kršćane grčkog obreda u Zagrebačkoj biskupiji, a S. Antoljak izvješće je spomenuo samo kao važan izvor za poznavanje povijesti grkokatoličke biskupije u Križevcima. Negativne Kukuljevićeve ocjene o Petretićevim prijedlozima glede unije ponovio je i Slavko Gavrilović 1993., i u skladu s

vlahu Varaždinskog generalata u 17. stoljeću", u: Dragutin PAVLIČEVIĆ, *Vojna krajina. Povijesni pregled-historiografija-rasprave*, Zagreb, 1984., 273.-279.; J. UHAČ, *Marčanska biskupija*, 8.-18.; Zlatko KUDELIĆ, "Izvješće zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića apostolskom nunciju Casparu Mattheiju o Marčanskoj biskupiji i Vlasima iz 1640. godine", *Povijesni prilozi*, 19., Zagreb, 1999., 153.-156., 166.-179.; ISTI, "Prvi marčanski grkokatolički biskup Simeon (1611.-1630.)", *Povijesni prilozi*, 23., Zagreb, 2002., 145.-192.; Atanazije J. MATANIĆ, "Izvjestaji zagrebačkih biskupa i nadbiskupa sačuvani u Vatikanskom arhivu", *Bogoslovska smotra*, 45., (1), Zagreb, 1975., 117.-126.; Vojin DABIĆ, *Banska krajina 1688-1751.*, Beograd-Zagreb, 1984., 66.

⁴ R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 10.; N. NILLES, *Symbolae od illustrandam historiam Ecclesiae orientalis*, 1035.-1037.

raširenom tezom srpske historiografije o uniji kao "sredstvu pokatoličavanju Srba u Hrvatskoj", zaključio je da su Benedikt Vinković i Petar Petretić svojim spisima nastojali uništiti "srpsku individualnost i autonomiju zajamčenu carskim povlasticama".⁵

2. Mijakićev izbor i biskupovanje do 1667. godine

Izbor Gabrijela Mijakića za marčanskog biskupa trajao je dulje nego obično i protekao je u složenim političkim okolnostima, kada su do izražaja došla različita gledišta o korisnosti unije i načinu njezina provođenja koja su iznosili zagrebački biskup kao predstavnik Katoličke crkve, krajiški vojni zapovjednici, dio plemstva i pravoslavno svećenstvo i kaluderi, a konačnu odluku o novom marčanskom biskupu na kraju je morao donijeti bečki Dvor, kojem je problem unije prerastao u osjetljivo političko pitanje zbog opasnosti od izbijanja krajiških nemira ako bi u Marču bio postavljen biskup kojeg nisu samostalno izabrali krajišnici. Prvi kandidat za biskupsko mjesto, lepavinski arhimandrit Simeon Kordić već se početkom 1662. godine uputio u Beč, odakle se Petretiću javio 24. siječnja. 1662., podsjetivši Petretića da ga je pokojni car Ferdinand III. još 1652. imenovao provincijalom ili arhimandritom svih kaludera bazilijanaca u Hrvatskoj i Slavoniji, pod uvjetom da podigne katoličke škole za vlašku mladež, što Kordić nije mogao učiniti zbog pritisaka biskupa Save Stanislavića, pa je na preporuku generala Lesliea i ostalih krajiških službenika nakon Savine smrti otišao u Beč tražiti biskupiju. Budući da biskupsku stolicu nije mogao tražiti bez odobrenja svog ordinarija, zagrebačkog biskupa, zamolio je Petretića da ga preporuči Dvoru, da bi lakše ispunio ono što je obećao Ferdinandu III. Međutim, prema pismu Dvorskog ratnog vijeća iz prosinca 1661. zapovjedniku Varaždinskog generalata Leslieu Vlasi nisu Kordića željeli za biskupa, iako ga je Leslie predložio na temelju pismene preporuke koju su potpisali mnogi vojvode i koju mu je Kordić pokazao, upozorivši da su krajišnici kao Stanislavićeva nasljednika zagovarali "jednog kaludera iz Raaba", odnosno marčanskog đakona Gabrijela Mijakića. Dvorsko ratno vijeće javilo je Leopoldu I. da krajišnici nisu prihvaćali Kordića jer su tvrdili da se služio lažnim ispravama da bi uvjerio vlasti da uživa podršku Vlaha, njihovih vojvoda i pravoslavnog svećenstva, i naglasilo da je veliki ugled u Krajini zbog "časnog i uzornog načina života i vladanja" uživao kaluder Gabrijel Mijakić, pa bi njegovo imenovanje Vlasi dočekali s odobravanjem. Budući da ga odgovor Dvorskog ratnog vijeća nije zadovoljio, Leopold I. se za detaljnije obavijesti 18. veljače obratio zagrebačkom biskupu Petru Petretiću kao najboljem poznavatelju prilika u Krajini, a Petretić je, zbog bojazni da netko drugi ne bude imenovan biskupom dok ne sastavi traženo izvješće o Marčanskoj biskupiji, zatražio pomoć od isusovca i vladareva ispovjednika Philippa Millera u Beču, koji je trebao spriječiti mogući iznenadni izbor novog biskupa prije nego li Dvor dobije njegovo izvješće o Marčanskoj biskupiji. U to su se vrijeme Petretiću javili i treći kandidat za marčanskog biskupa, manje poznati lepavinski proiguman Joakim Đaković, te ugarski kancelar Szelepcheny, koji je tražio obavijesti o Simeonu Kordiću i Gabrijelu Mijakiću, i isto tako strahovao od mogućnosti

⁵ Johann von CSAPLOVICS, *Slavonien und zum Theil Croatien*, II., Budapest, 1819., 21.; Radoslav LOPAŠIĆ, *Karlovac*, Zagreb, 1879., 154.-155.; Manojlo GRBIĆ, *Karlovačko vladništvo*, Karlovac, 1892., II./2., 213.; Aleksa IVIĆ, "Marčanska episkopija od 1662. do 1670.", *Brastvo*, XIX., Beograd, 1925., 208.-219.; Janko ŠIMRAK, "Povijest Marčansko-Svidničke eparhije i crkvene unije u Jugoslavenskim zemljama", *Bogoslovska smotra*, XII., Zagreb, 1924., 67.-68., 183., 290.; Janko ŠIMRAK, "Marčansko-Svidnička eparhija za vrijeme vladika Gabre i Vasilija Predojevića i Save Stanislavića", *Bogoslovska smotra*, XIII., Zagreb, 1925., 36.-37.; Janko ŠIMRAK, "Marčanska Eparhija. Vladika Gabre Mijakić.", *Bogoslovska smotra*, XIX., Zagreb, 1931., 163.-164.; Gunther A. ROTHENBERG, *The Austrian Military Border in Croatia 1522-1747*, Urbana Illinois, 1960., 85.-90.; Karl KASER, *Slobodan seljak i vojnik*, II., Zagreb, 1997., 185.; Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, "Petar Petretić", *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, IX., Zagreb, 1868., 324.-325.; Stjepan ANTOLJAK, *Hrvatska historiografija do 1918*, I., Zagreb, 1992., 114.; Slavko GAVRILOVIĆ, *Iz istorije Srba u Hrvatskoj, Slavoniji i Ugarskoj (XV-XIX vek)*, Beograd, 1993., 30.-32.

dodijeljivanja naslova grkokatoličke marčanske biskupije prividnom grkokatoliku. Petretića su 30. ožujka lepavinski kaluderi zamolili da vladaru preporuči Simeona Kordića, ali je sumnju u istinost njihove izjave da su krajišnici i vojvode zagovarali uniju pobudila rečenica iz istog pisma kojom su kaluderi molili Petretića da u pismu, koje će im poslati, ne rabi pojam "unijatstvo", "jer njihovi ljudi to ne razumiju, a kad bi za to Vlasi čuli, loše bi prošli lepavinski samostan i monasi, a Kordića bi siromaha na komade isekli". Nešto kasnije Petretiću se opet javio Kordić, a zadnji mu se u tom kratkom razdoblju iz Beča javio Gabrijel Mijakić, zahvalivši mu se za prijašnju pomoć.⁶

Budući da Dvor do tada nije imao pouzdanih i autentičnih obavijesti o ponašanju i vladanju Simeona Kordića i Gabrijela Mijakića, Petretića je na završavanje izvješća požurivao i general Leslie, pa je ono konačno napisano sredinom travnja 1662. Da bi Leopolda I. što detaljnije upoznao s problematikom unije na krajiškom području i uvjerio ga u nekorisnost postojanja Marčanske biskupije i potrebu njezina ukidanja, ili barem pretvaranja njenih bisupa u vikare zagrebačkih biskupa za kršćane grčkog obreda, Petretić je u izvješću prvo opisao okolnosti njena utemeljenja i karakteristike biskupovanja marčanskih biskupa, zatim naveo primjere njihova ponašanja koji su mogli biti glavni argument protiv postojanja samostalne Marčanske biskupije, a na kraju iznio mišljenje o kandidatima koji su se natjecali za mjesto marčanskog biskupa. Prema Petretićevu mišljenju samo su dva marčanska biskupa, Simeon Vratanja (1611.-1634.) i Bazilije Predojević (1644.-1648.), bili pravi grkokatolici, koji su se ponašali u skladu s načelima Katoličke crkve i vjere, a biskupe Maksima (1630-1642.) i Gabrijela (1642.-1644.) Predojevića, i svog suvremenika Savu Stanislavića (1648.-1661.) označio je lažnim grkokatolicima, koji su katoličku vjeru ispovijedili samo prividno kako bi na Dvoru dobili biskupiju i zatim odlazili na posvećenje i potvrdu pravoslavnim pečkim patrijaršima u Osmansko Carstvo, a nakon povratka širili pravoslavlje i krajišnike odvrćali od unije dopuštanjem razvrgavanja katoličkih brakova, zabranjivanjem sudjelovanja na katoličkom bogoslužju i prisiljavanjem katolika u naseljima gdje su bili u manjini da blagdane svetkuju po julijanskom kalendaru. Petretić je upozorio da su spomenuti marčanski biskupi posvećenjem u Peći pokazali da su prihvaćali dogmatsko i ekleziološko naučavanje Pravoslavne crkve i odbacili katoličku vjeru koju su ispovijedili prilikom imenovanja, pa ih se moglo držati raskolnicima i krivovjercima, a odlaskom na posvećenje pečkom patrijarhu, crkvenom poglavaru podložnom stranom vladaru, turskom sultanu, pokazali se nelojalnim podanicima koji su iznevjerili vladara i mogli biti osumnjičeni za špijuniranje u korist Osmanlija. Osim toga, Petretić je napomenuo da su marčanski biskupi djelovali i kao politički predstavnici svih krajišnika bez obzira na njihovu vjeroispovijest i podrijetlo, jer su svojevrijem interpretirali sadržaj krajiških povlastica i zagovarali krajišnike pred vlastima, pa su među krajišnicima izbijali nemiri uzrokovani pogrešnim interpretacijama sadržaja "Statuta Valachorum", zbog kojih su oni odbijali ispunjavati prethodno utvrđene obveze. To se vidjelo u tome što su marčanski biskupi samovoljno sazivali krajiške skupove, iako je neovlašteno sazivanje skupova bilo strogo zabranjeno, na koje su dolazili i krajiški katolici, Slavonci i Predavci, koji prema Petretiću nisu bili obuhvaćeni povlasticama, zatim su dopuštali slobodne prijelaze pravoslavnog svećenstva, kaludera i Vlaha preko državne granice, bez izvještavanja nadležnih vlasti, i u Krajinu primali egzarhe pečkih patrijarha koji su ubirali porez od pravoslavnih krajišnika i odnosili ga u Peć, a katkad su porez utjerivali i od katolika, podređenih jurisdikciji zagrebačkih biskupa. Petretić je naglasio da se zbog takva ponašanja marčanskih biskupa širilo pravoslavlje i uvriježio običaj da zemlje kojima je vladao habsburški vladar plaćaju porez turskom sultanu, pa se na državni teritorij Habsburške

⁶ J. ŠIMRAK, "Marčansko Svidnička eparhija", 1925., 53.-56.; A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 40.-41.; R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I., 67., 81.

Monarhije proširila svjetovna vlast stranog državnog (sultana) i crkvenog (pečkog patrijarha) poglavara, a marčanski biskupi pokazali su da su odbacili lojalnost habsburškim vladarima i njihovu crkvenu i svjetovnu vlast, što se moglo okarakterizirati i kao izdaja Monarhije. Rješenje tih problema Petretić je vidio u imenovanju pravoga grkokatolika za marčanskog biskupa, odgojenog u katoličkim ustanovama, kojeg neće izabrati Vlasi, svećenstvo i kaluđeri na krajiškom skupu, nego će ga odabrati i potvrditi sam vladar.⁷

Dvojicu kandidata za novog marčanskog biskupa, Simeona Kordića i Gabrijela Mijakića, Petretić nije držao prihvatljivima, jer je za Kordića mislio da je uz pomoć lepavinskog kaluđera Visariona samo htio postati neovisan od Save kao biskupa, što je htio postići pretvarajući se da će lepavinski samostan sjediniti s Katoličkom crkvom i zagrebačkog biskupa priznati nadležnim crkvenim autoritetom, a iako ga je Leopold I. proglasio samo arhimandritom, Kordić je Petretiću lažno tvrdio da ga je vladar proglasio provincijalom,⁸ i lažno obećao da će živjeti u slozi sa zagrebačkim biskupom i kaluđere svog manastira nagovoriti na uniju. Kordić je nakon oslobađanja iz Marče ponovno posjetio Petretića i zatražio preporučena pisma za skupljanje milostinje, te s milostinjom skupljenom u Poljskoj i drugim zemljama preko Vlaške, Moldavije, Erdelja i Ugarske prešao u Beograd i prikupljeni novac dao pečkom patrijarhu, koji ga je oslobodio od izopćenja, kojim ga je kaznio marčanski biskup Sava Stanislavić zato što ga je arhimandritom imenovao habsburški vladar, a ne pečki patrijarh. Petretić je naglasio da je Kordić primanjem patrijarhove isprave kojom je postavljen za lepavinskog arhimandrita "prezreo i odbacio carevo imenovanje" i od patrijarha dobio pravo posvećivati kaluđere za lektore i poddakone, a poslije toga je krajišnicima pokazivao i patrijarhovu i vladarevu ispravu da bi opravdao svoju vlast, zbog čega ga je patrijarh izopćio iz Pravoslavne crkve, pa je Petretić zaključio da Kordić nije bio protiv Save Stanislavića zbog gorljivosti prema katoličkoj vjeri i Crkvi nego zbog svoje želje za vlašću, te da bi kao marčanski biskup s tom ispravom vjerojatno postupio kao i s onom kojom je proglašen arhimandritom u Lepavini. Osim toga, Kordić nije bio prikladan za biskupa zbog velikog neznanja i omraženosti kod vlaških sudaca, vojvoda, i krajišnika, koju je sam skrivio iskoristivši potpise i pečate vojvoda i sudaca za lažnu preporuku koju je kasnije pokazao generalu Leslieu. Treći razlog protiv Kordićeva imenovanja bila je popularnost Gabrijela Mijakića među krajišnicima, koji je bio obrazovaniji i mogao potaknuti pečkog patrijarha da Kordića prokune i krajišnike podignuti protiv Kordića.

Petretić nije imao povoljno mišljenje ni o Gabrijelu Mijakiću, koji je išao u Peć sa Savom Stanislavićem kao đakon, i kojeg je prema Petretiću Sava na samrti imenovao nasljednikom i pod prijetnjom crkvenog prokletstva preporučio krajiškim predstavnicima da ga izaberu i predlože vladaru kao novog biskupa. Iako je Mijakića ocijenio obrazovanim i razboritim, držao je da svoje znanje nije upotrijebio u korist širenja katoličke vjere nego pravoslavlja ("grčkih zabluda i raskola"), a ta je činjenica izazvala bojazan da bi Mijakić mogao biti gori od Save Stanislavića. Petretić je istaknuo da Mijakić nije mogao postati marčanskim biskupom već zato što ga je imenovala osoba tako sumnjiva ponašanja kao što je bio Sava Stanislavić, jer bi se tim imenovanjem prekršilo "i ljudsko i božansko pravo", odnosno crkveni i državni zakoni, i prihvatio novi običaj da je marčanskim biskupom mogla postati samo ona osoba koju je na to mjesto odredio prethodni marčanski biskup, koji bi kaluđerima i vlaškim vojvodama preporučio

⁷ PETRETIĆ, *Historia de Valachorum Episcopatus*, f. 13.-18.

⁸ Petretićeva teza da je Kordić lažno tvrdio da ga je Ferdinand III. imenovao provincijalom ne stoji, jer je prema ispravi iz 1652. Kordiću dodijeljen provincijalat ili "dužnosti arhimandrita" među kaluđerima bazilijancima u Hrvatskoj i Slavoniji i bio je potpuno neovisan od Save Stanislavića, za kojeg se u ispravi kaže da je prekršio raniju prisegu o prihvaćanju katoličke vjere koju je izrekao u Linzu prilikom biskupskog imenovanja, i da je druge pripadnike pravoslavnog svećenstva u Krajini odvrćao od unije. Opširnije: A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 35.-36.

koju osobu moraju izabrati, pa bi prava vlast pri izboru marčanskog biskupa pripala biskupima koji su bili na samrti i kaluđerima, a imenovanje bečkog Dvora bilo bi samo prividno. Time bi se jurisdikcija pečkog patrijarha proširila i na Monarhiju, čemu se trebalo oduprijeti radi iskorijenjivanja običaja da krajišnici plaćaju pristojbe pečkim patrijarsima i zbog zaustavljanja širenja pravoslavlja u Monarhiji. Petretić je ponovio da je najbolje rješenje bilo potpuno ukinuće Marčanske biskupije, a ako se to nije moglo napraviti, marčanskim biskupom trebalo je imenovati dovoljno obrazovanog biskupa iz Egerske biskupije koji bi bio dobar govornik i mogao polemizirati s marčanskim kaluđerima, i time steći naklonost Vlaha, a ostrogonski nadbiskup bi mu iz Rima pribavio dozvolu za obavljanje bogoslužja u Ugarskoj i susjednim zemljama. Petretić je spomenuo jednoga grkokatoličkog biskupa "vlaškog" jezika, koji se u to vrijeme nalazio u Egerskoj (Jegarskoj) biskupiji, i već imao biskupsku potvrdu iz Rima, a kojem je vladar na posljednjem zasjedanju Požunskog sabora odredio plaću radi osnivanja škola, no nije naveo njegovo ime. U mladosti je bio marčanski kaluđer, a budući da je već bio posvećeni biskup, nije trebao ni potvrde ni papino posvećenje, nego samo dozvolu rimokatoličkih biskupa u čijim bi biskupijama obnašao biskupsku službu i pravoslavne krajišnike i kler priveo uniji i odgojio nasljednika, koji bi odbacio "grčke zablude" neprihvatljive Rimu. Kao biskup bio bi posvećen za sufragana i vikara zagrebačkog, senjskog i gyrrskog biskupa, u čijim se biskupijama naselio "vlaški narod grčkog obreda", kao što je, prema Petretićevoj interpretaciji početaka Marčanske biskupije, bio posvećen i prvi marčanski biskup Simeon, a mogao je zadržati naslov svidničkog biskupa, ili neke druge biskupije, poput Bazilija Predojevića, koji je obavljao svećeničku službu s odobrenjem onih biskupa u čijim su se biskupijama Vlasi nalazili. Ako se nije mogao pronaći odgovarajući biskup, imenovanje marčanskog biskupa trebalo je odgađati tako dugo dok se ne bi pronašla odgovarajuća osoba, koja će iskreno, a ne prividno prihvatiti katoličku vjeru, što su napravili biskupi Maksim i Gabrijel Predojević i Sava Stanislavić, koja će glede unije pravoslavnih krajišnika ispuniti sve ono što je obećala kod imenovanja za biskupa. Prema Petretiću među kaluđerima nije postojala osoba koja se mogla držati sposobnom za biskupa zbog neobrazovanosti, a stariji kaluđeri su ustrajali u pravoslavlju i bili nesposobni za bilo kakvo obrazovanje. Kao zadnju mogućnost Petretić je razmatrao imenovanje nekog od kaluđera iz Marče ili Lepavine, u kojima je bilo nekoliko obrazovanih kaluđera, koji su dobro poznavali istočni obred i ćirilično pismo, a izabrana osoba morala bi prihvatiti uniju s Rimom, odbaciti "grčke zablude" i sve veze s pečkim patrijarsima, vjeru ispovijediti ne samo formalno, nego tako da bi pokazala kako je razumjela što je zapravo ispovijedila, morala poći u Rim papi radi potvrde i posvećenja, te prihvatiti obveze da će u djeljenju sakramenata i pastoralnoj službi biti podložna rimokatoličkim biskupima u čijim će biskupijama obnašati biskupsku službu. Na kraju izvješća Petretić je predložio da bi trebalo pismenim putem zabraniti dolazak pravoslavnih svećenika i kaluđera iz Osmanskog Carstva u Krajinu, gdje su ostajali bez odobrenja krajiških zapovjednika, a trebalo je kazniti i egzarhe koji su iz tih krajeva nosili milostinju u Osmansko Carstvo, kao i osobe koje ih primaju u Krajini.⁹

Opsežno Petretićevo izvješće nije u Beču postiglo odjek kakav je on očekivao jer se u razdoblju između Stanislavićeve smrti krajem 1661. i Mijakićeva izbora u ljetu 1663. godine pokazalo

⁹ PETRETIĆ, *Historia de Valachorum episcopatus*, f. 19.-23.; Zlatko KUDELJIĆ, "Povijest grkokatoličke Marčanske biskupije ("biskupije Vlaha") zagrebačkog biskupa Petra Petretića iz 1662. godine", *Povijesni prilozi*, 25., Zagreb, 2003., 204.-213. Petretićeva teza da je prvi marčanski biskup Simeon bio vikar zagrebačkoga, odnosno senjskoga i gyrrskog biskupa dvojben je, jer u breveu pape Pavla V. o utemeljenju Marčanske biskupije nigdje izričito ne stoji da će Simeon biti nečiji vikar. Iz postojećih izvora ne može se saznati o kojem se biskupu radi, ali to svakako nije bio Pavao Zorčić, koji se u to vrijeme nalazio kod Petretića u Zagrebu, odakle je tek otišao na školovanje u Ilirski kolegij u Bolonju. Opširnije: N. NILLES, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae orientalis*, 1058.-1059.; J. ŠIMRAK, *Borba za crkveno i vjersko jedinstvo*, 16.-19.

da su na Dvoru postojale suprotstavljene političke grupe koje su podržavale svoje kandidate za marčansku biskupsku stolicu. Gabrijel Mijakić uživao je podršku hrvatskog bana Nikole Zrinskog, krajišnika, dijela slavonskog plemstva i zapovjednika Varaždinskog generalata Waltera Lesliea, dok je ugarski kancelar Szelepcheny zagovarao izbor Simeona Kordića, držeći ga unijatom zbog toga što ga je još 1652. Ferdinand III. imenovao lepavinskim arhimandritom s obvezom da otvori katoličke škole za pravoslavnu mladež radi lakšeg pridobivanja pravoslavnih krajišnika za uniju. Petretić je vrlo brzo spoznao da se njegova ideja o ukidanju Marčanske biskupije nije mogla provesti, pa je podržavao lepavinskog proigumana Joakima Đakovića, koji je imao najmanje izgleda postati marčanskim biskupom, a Petretićeve interese u Beču branili su kanonik Matija Slovenčić i isusovac Philipp Miller, koji je jedini na čitavom Dvoru do tada i pročitao Petretićevo izvješće. Slovenčić i Miller uspjeli su spriječiti iznenadni i ničim najavljeni Szelepchenyjev pokušaj da Leopold I. Kodrića proglasi marčanskim biskupom u kolovozu 1662., protiv čega su bili i krajišnici i njihovi zapovjednici, nezadovoljni Leopoldovom naredbom da krajiški zapovjednici moraju Kordiću, kojem je pod vlast podvrgnuo svećenstvo i kaludere grčkog obreda u Hrvatskoj i Slavoniji, pružiti svu potrebnu pomoć u obnašanju crkvenih poslova. Zapovjednik Varaždinskoga generalata Leslie jasno je tada istaknuo da su želje zagrebačkog biskupa o uniji bile jedno, a stvarnost drugo, *jer se provođenje unije doživljavalo kao kršenje povlastica, što je moglo izazvati nemire*. Dvorsko ratno vijeće je tada preporučilo da se unija ne bi trebala spominjati pred kaluderima i svećenstvom, nego se s njome samo trebalo upoznati kandidate za mjesto biskupa, a Leopold I. predložio je da bi novi marčanski biskup, koji se morao odreći pečkog patrijarha i prestati primati kaludere iz Osmanskog Carstva, uniju trebao provesti blagim načinom i mirnim putem, pretpostavivši da bi unija postigla uspjeh ako bi je prvi prihvatili kaluderi iz Marče i Lepavine.¹⁰

U to je vrijeme ban Nikola Zrinski preporučio Gabrijela Mijakića Szelepchenyju, koji je zatražio da Mijakić ispuni iste uvjete koje je prije prihvatio Simeon Kordić, a za Mijakića su kod Petretića intervenirali i krajiški predstavnici, iako je on držao da je unija mogla uspjeti samo kad bi se zabranili i kažnjavali slobodni prelasci iz Krajine u Osmansko Carstvo i obratno. Od kraja 1662. godine, kada se Matija Slovenčić vratio u Zagreb, Petretićeve je interese u Beču zastupao isusovac Baltazar Milovec, a drugi Petretićev zagovornik postao je isusovac Georg Gailer, vojni svećenik iz isusovačkoga kolegija, koji se, pročitavši opsežno Petretićevo izvješće, izjasnio protiv imenovanja Gabrijela Mijakića. Za Petretića nije bila povoljna ni Milovecova vijest iz Beča da je Dvor krajem te godine počeo ozbiljno razmatrati tezu zapovjednika Varaždinskoga generalata Waltera Lesliea da bi Vlasima trebalo dati biskupa kojeg oni sami predlažu zbog opasnosti od izbivanja pobune ako im se nametne drugi biskup, kojoj bi se mogli pridružiti i pravoslavci izvan Monarhije. Petretić je upozorio Szelepchenyja da je ta teza bila potpuno neodrživa, jer se iz dotadašnje povijesti Marčanske biskupije moglo jasno vidjeti da su krajiški nemiri izbijali upravo onda kad su Vlasima dodijeljivani biskupi kakve su tražili - prividni grkokatolici, koji su, iako imenovani grkokatoličkim biskupima, zapravo i dalje bili pravoslavni episkopi i prihvaćali jurisdikciju pravoslavnih pečkih patrijarha. Gailer je Petretiću predložio da bi Leopold I. proglasom krajišnicima morao objasniti da pečki patrijasi nisu mogli obnašati ni crkvenu ni svjetovnu vlast u Monarhiji te da su ih preko egzarha koji su dolazili u Krajinu samo iskorištavali utjerivanjem novčanih pristojbi, da patrijarhove prijetnje nisu vrijedile na području Krajine, jer tu nije imao crkvenu jurisdikciju, te da će novi biskup, koji će se dolično ponašati i štititi njihove interese, biti izabran između njih samih. Međutim, iako

¹⁰ A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 38-47, 57-59., 100., bilj. 100.; A. IVIĆ, "Marčanska episkopija", 1925., bilj. 14., i 202., bilj. 16. i 17.; J. ŠIMRAK, "Marčanska Eparhija", *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 1930., 1., 70.-72.; R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 54., 56., 58., 66.

je Leopold I. početkom 1663. godine odlučio da Mijakića neće imenovati biskupom zbog toga što nije ispunio Petretičeve uvjete, tj. nije se odrekao pečkog patrijarha i Pravoslavne crkve, i krajiškim zapovjednicima naredio da spriječe svaki Mijakićev pokušaj obavljanja biskupske dužnosti, u proljeće iste godine Gailer je upozorio Petretića da bi Dvor zbog očuvanja autoriteta svjetovne vlasti mogao odustati od isticanih načela vjerske politike, tj. odustati od podrške zagrebačkom biskupu Petretiću i prihvatiti Mijakića marčanskim biskupom da bi sačuvao stabilnost u Krajini, iako je križevački zapovjednik pukovnik Herberstein¹¹ mislio da uopće nije trebalo birati novog biskupa, nego Kordića i Mijakića dovesti u Beč i zabraniti im povratak u Krajinu. U to se vrijeme u Krajini nakon duljeg izbivanja pojavio Simeon Kordić, koji je u Moldaviji dobio ispravu da je potvrđen za pravoslavnog episkopa, no njega su uhitili sami lepavinski kaluderi i zatvorili u Marči, optuživši ga za lažno predstavljanje biskupom i krivtvošenje potvrde o imenovanju. Kordiću se nakon toga izgubio trag, a 1672. godine uhitio ga je zapovjednik karlovačkog generalata Herberstein i predao zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću, koji ga je zatvorio u biskupsku tamnicu. Godinu dana kasnije Kordić je pobjegao i lutao Krajinom, a 1675. ponovno je uhićen oko Križevaca i u zatvoru u Varaždinu ispovijedio katoličku vjeru, ali je opet nakon dvije godine pobjegao i nakon toga ga suvremenici više nisu spominjali.¹²

U proljeće 1663. sve jasnijima postajale su naznake da će Gabrijel Mijakić ipak biti imenovan marčanskim biskupom zahvaljujući podršci bana Nikole Zrinskog, krajiškog zapovjednika Lesliea i vojvoda, a prema Szelepchenyijevu pismu Petretiću iz travnja 1663. Mijakić se tada pojavio u Beču i obvezao Leopoldu I. da će otići na posvećenje u Rim, priznati zagrebačkoga biskupa kao crkvenog poglavara, podići škole za odgoj mladeži u katoličkom duhu. a prihvatio je kažnjavanje smrtnom kaznom ako obećano ne bi ispunio. Početkom lipnja Petretić je izvijestio isusovca Gailera da je Dvor prihvatio tvrdnju bana Nikole Zrinskog o mogućoj krajiškoj pobuni ako Mijakić ne bude imenovan biskupom, bez obzira li je prihvatio uniju ili se samo to obvezao učiniti nakon imenovanja, a neuspjeh Petretičevih pokušaja da zaustavi Mijakićevo imenovanje potvrdio je kanonik Matija Slovenčić u pismu Szelepchenyiju 24. lipnja, izvijestivši kancelara da je Dvor odlučio Marčansku biskupiju dodijeliti Gabrijelu Mijakiću zahvaljujući preporukama njegovih zagovornika, i to samo na temelju Mijakićeva usmena obećanja da će naknadno prihvatiti uniju i krajišnike sjediniti s Rimom. Slovenčić je tu odluku držao pogrešnom, jer je Mijakić biskupiju dobio još dok nije bio grkokatolik, i to samo na temelju obećanja da će to postati, iako nitko nije mogao jamčiti da će biti kažnjen smrtnom kaznom ako ne ispuni ono što je obećao, jer krajiške vlasti nisu bile sklone oštrijem kažnjavanju kršitelja zakona u Krajini zbog straha od nemira. Osim toga, Slovenčić je upozorio da će Mijakić vjerojatno

¹¹ Baltazar Milovec rođen je u Medimurju 1612., a umro 1678. godine. Bio je povjesničar zagrebačkog isusovačkog kolegija, poznat kao propovjednik i govornik, i pripadao je književnom krugu Petra Zrinskog. Školovan je u Grazu i Beču, a službovao u Šopronju, Varaždinu i Zagrebu. Napisao je nekoliko djela u duhu katoličke obnove. Georg (Juraj) Geiler, rođen je 1615., a umro 1681. godine. Djelovao je kao pučki misionar u Štajerskoj, a preko 25 godina pripadao je isusovačkom kolegiju u Varaždinu. Na misijske pohode odlazio je iz Zagreba, Graza i Beča, a nekoliko godina proveo je kao vojni misionar među vojnicima u Ugarskoj. Grof Johann Joseph Herberstein u Krajinu je došao oko 1655. godine, kad je postao durđevački kapetan, a od 1663. bio je pukovnik u Križevcima, te zamjenik zapovjednika Varaždinskoga generalata Lesliea. Zapovjednikom Karlovačkoga generalata imenovan je 9. lipnja 1669., naslijedivši na tom mjestu Herbarda Auersperga. Opširnije: "Milovec, Baltazar", u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, Zagreb, 2000., 507.-508.; Franjo ŠVELEC, "Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća", u: *Povijest hrvatske književnosti*, 3., Zagreb, 1974., 239.-240.; Olga ŠOJAT, "Boltižar Milovec", u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti: Hrvatski kajkavska književnost-Pisci 17. stoljeća*, II., Zagreb, 1977., 132.-154.; Mijo KORADE, "Juraj Geiler", u: *Hrvatski isusovci misionari*, Zagreb, 1991., 71.-74. Radoslav LOPAŠIĆ, *Karlovac*, 196.-199.

¹² R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 69., *Valachicae gentis notitia historica*, f. 3.-5.; J. ŠIMRAK, "Marčanska Eparhija", 1930., 205., bilj. 27.; 1931., 24.-27., 33.-35., 44.; A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 57.-60., 62.-64.

poći na posvećenje u Peć i patrijarhu opisati političke i vojne prilike u Krajini, odnosno da će Osmanlije prelaske pravoslavnog svećenstva i Vlaha preko granice koristiti za špijuniranje u svoju korist.¹³

Međutim, kako zbog zbog opasnosti od rata s Osmanlijama Mijakić nije mogao poći na posvećenje u Peć, na posvećenje se uputio u Moldaviju, gdje ga je u kolovozu 1663. u Jašiju posvetio moldavski i sučavski pravoslavni episkop Sava, ali iz izvora se ne može doznati kakva je bila reakcija na taj čin među crkvenim i vojnim krugovima u Monarhiji.¹⁴ Nakon povratka iz Moldavije Mijakić je pošao u Beč, gdje su crkveni predstavnici pokrenuli proces posvećenja, ali je Mijakić prije toga morao položiti prisegu o prihvaćanju katoličke vjere i prekidanju veza s pečkim patrijarsima, čiji je tekst na latinskom jeziku vjerojatno sastavio biskup Petar Petretić na zamolbu kancelara Szelepchenyja. Ona se sastojala od sedam točaka, kojima je Mijakić prihvatio pokornost papi i obećao vjernost habsburškom vladaru kao zemaljskom gospodaru, odbacio imenovanje i posvećenje za biskupa izvršeno na preporuku ranijeg biskupa Save Stanislavića na narodnom zboru vlaških vojvoda, naroda i svećenstva kao protivno crkvenim zakonima i pravu habsburškog vladara da sam postavlja biskupe. Mijakić je obećao da će prihvatiti samo vladarevoposvećenje, prihvatio papu i njegove nuncije, ostrogonskog nadbiskupa i primasa Ugarske, te kaločkog nadbiskupa kao metropolitu kao nadređene crkvene autoritete, i obvezao se zagrebačkom biskupu iskazati pokornost kao duhovnom poglavaru u Zagrebačkoj biskupiji, u skladu s odredbama papâ Inocenta IV., Pia IV., Klementa VIII., Pavla V., i odredbom koja se nalazila u darovnici zagrebačkog biskupa Petra Domitrovića prvom marčanskom biskupu Simeonu, što je značilo da je prihvatio položaj vikara ili sufragana zagrebačkog biskupa za kršćane grčkog obeda u Zagrebačkoj biskupiji.

Najopširnijom, četvrtom točkom Mijakić se odrekao pečkoga patrijarha kao "raskolnika, nesjedinjenog s Katoličkom crkvom", koji se svemu, osim u vjeri, pokoravao turskom sultanu, te prisegnuo da neće primiti posvećenje u Peći ni održavati ikakve veze s pečkim patrijarhom niti s drugim patrijarsima ili biskupima koji nisu prihvaćali papu i Katoličku crkvu, obvezao se da bez vladareve dozvole neće primiti ni puštati patrijarhove egzarhe u Marču ili Lepavinu, niti dopustiti egzarsima da u Krajini skupljaju milostinju, nego da će svakog egzarha prijaviti krajiškim zapovjednicima i crkvenim poglavarima. Mijakić je prihvatio i obvezu da bez dozvole neće slati kaludere ili svećenstvo u Osmansko Carstvo, a svakog prebjega, koji bi se izjasnio kao katolik morao je poslati zagrebačkom biskupu, koji će dotičnu osobu ispitati o člancima vjere. Mijakić je obećao da će zatražiti potvrdu od pape da bi ga po grčkom obredu mogao zaređiti biskup kojem papa odobri ređenje, te ispovijediti katoličku vjeru ili pred kaločkim nadbiskupom ili pred zagrebačkim biskupom, i u istoj vjeri poučavati narod, kaludere i svećenstvo. Posljednja, sedma točka sadržavala je njegovu izjavu da će revno obavljati svećeničku službu, da se neće miješati u svjetovne probleme i sporove između Vlaha i krajiških vlasti, odnosno spletkariti protiv vlasti, predstavljati kao svjetovni predstavnik krajišnika u pregovorima krajiških vlasti i Vlaha, niti težiti takvu položaju, a prisega je završavala Mijakićevom izjavom da će izgubiti ne samo biskupiju, nego i "vlastitu glavu" ako prekrši navedene uvjete.

U Mijakićevoj su prisezi svakako najbitnija treća točka, kojom je Mijakić, barem deklarativno, prihvatio položaj vikara zagrebačkog biskupa za kršćane grčkog obreda, čime su marčanski biskupi trebali izgubiti neovisni položaj, kakav su imaliprije, iako taj uvjet nije bio spomenut u breveu pape Pavla V. iz 1611. godine, te sedma, kojom je Mijakić obećao da neće težiti svjetovnoj

¹³ R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 77; J. ŠIMRAK, "Marčanska Eparhija", 1931., 46.-50.; A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 60.-61.

¹⁴ R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 80; N. NILLES, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae orientalis*, II., 993.-1008.

vlasti, niti sudjelovati u mogućim sporovima između krajišnika i vojnih vlasti. U stvarnosti te odredbe nisu imale nikakve posljedice za Mijakića, koji je tek 28. prosinca 1663. Petretiću javio iz Marče da je postao biskup odlukom Leopolda I., i to na preporuku uglednih zaštitnika, preporučivši se Petretiću kao zaštitniku i nadređenom biskupu, napomenuvši da namjerava ići u Rim zbog potvrde, a nakon povratka iz Beča Mijakić se nije susretao s Petretićem, nego mu se rijetko javljao, stalno obećavajući da će doći u Zagreb.¹⁵

Iako se o počecima Mijakićeva biskupovanja ne zna mnogo, pozornost Dvora na njega skrenuli su događaji tijekom 1664. i 1665. godine, kad su i Herberstein i drugi krajiški zapovjednici uputili nekoliko tužbi Dvoru i Dvorskom ratom vijeću protiv vrhovnog suca Osmokruha iz okolice Bjelovara, na kojeg su se žalili i neki krajišnici. Pukovnik Herberstein već krajem 1664. je na Dvoru optužio Osmokruha da prodaje djecu Turcima i potiče nemire među krajišnicima i da je krajišnike neovlašteno pozivao na zborove, što je prema povlasticama iz 1630. godine bilo zabranjeno. U proljeće 1665. Herberstein je izvijestio nadležne da su krajišnici i dalje potajno održavali zborove i vojvodama koji su to trebali prekinuti, prijetili smrću, pa je od biskupa Mijakića zatražio da umiri Vlahe, što je ovaj obećao učiniti; ako se situacija ne bi smirila, Herberstein je namjeravao za pomoć zamoliti i bana Petra Zrinskog. Nešto kasnije sam Osmokruh je došao Herbersteinu i tražio da mu se dodijeli zemlja jednog vojvode, no Herberstein ga je zatvorio zbog samovoljnog sazivanja zabranjenih krajiških zborova, a oslobodio ga je samo zbog zauzimanja biskupa Mijakića. U lipnju koprivnički je kapetan izvijestio nadležne da su Turci dolazili u Križevačku krajinu trgovati žitom, iako je on to zabranio, no krajišnici su se opravdavali da im to omogućuju povlastice, a križevački je kapetan kao krivca ponovno naveo Osmokruha. Međutim, u ožujku 1666. godine tri suca, Stjepan Osmokruh iz Križevaca, Ilija Romanović iz Koprivnice i Nikola Vuković iz Ivanića na sudu u Varaždinu su podnijeli tužbu protiv građana Križevaca, isusovaca, podanika zagrebačkog kaptola, te protiv krajiških časnika i kapetana, koju su potpisali i neki vojvode, ali istovremeno su tužbu protiv spomenute trojice sudaca podnijeli vojvode i drugi krajišnici Ivaničke krajine, u kojoj su zaničevali da ista znaju o Osmokruhovoj tužbi protiv ivaničkog kapetana Breinera, koji je, po njihovom mišljenju, dobro postupao prema krajišnicima. Bez obzira na taj postupak predstavnika Ivaničke krajine, trojica sudaca u travnju su ponovno poslali tužbu, u kojoj su se žalili da krajiški zapovjednici uzimaju vojnicima sav plijen što ga steknu u Turskoj, da im se graničarske službe ne podjeljuju za plaću i da im se krše povlastice, odnosno da ne mogu mirno uživati zemlju, na koju su naseljeni.¹⁶

Na spomenute optužbe osvrnuo se pukovnik Herberstein, koji je upozorio da su one izražavale samovoljnu interpretaciju teksta krajiških povlastica, odnosno da se radilo o njihovom očitom kršenju, jer je oduvijek postojalo pravilo da se tužbe glede njihovih šuma, livada vrtova i zemlje predaju vrhovnom vlaškom sucu, zatim krajiškom sudu, pa regimenti i na kraju generalu, gdje se osuda revidirala i ponovno izicala, a vrhovni sudac tako nije postupio, nego je sve radio sam, i nije uvažavao više prizivne sudove. Žalbe Vlaha da moraju služiti kao kmetovi na imanjima grofa Erdrdyja, grofova Zrinskih, generala Auersperga, isusovaca, zagrebačkog

¹⁵ Tekst prisege na latinskom jeziku puno je opširniji nego crkvenoslavenski koji ne spominje odricanje Gabrijela Mijakića od uloge svjetvonog predstavnika i zagovornika Vlaha, kao ni kažnjavanje smrću ako bi krajiške vlasti procijenile da se nije držao obveza prihvaćenih u prisegi. Razlog što se te obveze ne spominju u crkvenoslavenskom tekstu vjerojatno je bila bojazan krajiških vlasti od krajiške pobune koja bi mogla izbiti ako bi krajišnici doznali za njih. Opširnije: Dimitrije RUVARAC, "Gavrilo Mijakić i Pavle Zorčić, marčanske vladike", *Srpski Sion*, 14., (11., Sremski Karlovci, 1904., 309.-313.; 193.; J. ŠIMRAK, "Marčanska Eparhija", 1931., 149.-154.; R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I., 86/2.

¹⁶ R. LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, II., 311.-314.

kaptola i Gornjeg grada Križevaca Herberstein je držao neutemeljenima jer su se ti Vlasi svojevrijedno podvrgli toj gospodi kao podložnici i vlaške se povlastice nisu odnosile na njih, a na optužbu četvorice bjelovarskih vojvoda da je livade i oranice oko bjelovarske tvrđave dao jednom časniku Herberstein je odgovorio da je to učinio zato što su se tijekom službovanja tih vojvoda u bjelovarskoj tvrđavi događale krađe i da su se kršćanska djeca prodavala Turcima. Radi sprječavanja takvih običaja u tvrđavu je bilo nužno postaviti jednog časnika katolika, kojem je zemlja dodijeljena da bi imao prihode za život, te upozorio da se Vlasi nisu imali pravo tužiti na podkapetana Nikolu Makara, koji je među vlaškim selima naseljavao i katolike, jer se to provodilo samo zato da se zaustavi trgovanje djecom na granici. Herberstein je objasnio da su selo Sveto Trojstvo, koje se nalazi na samoj turskoj granici, Vlasi željeli silom zauzeti i zabraniti katolicima da se tamo nasele, no budući da je u njemu postojala katolička crkva, radije je uslišio želje mnogih katolika da tamo žive, nego zahtjeve Vlaha, pa je katolike tu i naselio, a glede Osmokruhove tužbe da su časnici krajišnike opterećivali velikim nametima Herberstein je odgovorio da je prije osamdeset godina u Durdevcu postojao običaj da svaka kuća časniku daje vola na godinu, a da je u njegovo vrijeme taj običaj sveden na to da 3, 4, ili čak 5 kuća daju jednog vola, te da je to bio jedini veći prihod časnicima koji službuju u Krajini. Osmokruhov zahtjev da narodna vojska (đumlija) dobije svoje zapovjednike, kao što je to bilo u Karlovačkom generalatu, i da se više Vlaha namjesti u vojsci Herberstein je ocijenio neostvarivim zato što bi to izazvalo zbrku, jer je podjela na vojvodstva već bila izvršena, a niti primanje Vlaha kao časnika u vojsku Herberstein nije držao mogućim, jer se, primjerice, nije mogao naći ni jedan sposoban Vlah kad je postojalo slobodno mjesto zastavnika u konjaništvu.¹⁷

Gabrijel Mijakić sve do jeseni 1666. godine nije otišao u Rim na potvrdu i posvećenje, što je obećao tijekom borbe da postane marčanskim biskupom, a neposredni razlog što se krajem 1666. godine na to ipak odlučio bilo je gušenje krajiške pobune, koje je proveo križevački zapovjednik Herberstein. Nakon bune Gabrijel Mijakić bio je osumnjičen da je zajedno s kaluderima podržavao pobunu krajišnika, koja je prema isusovačkom izvješću izbila na dan Sv. Jakoba, 25. srpnja 1666., u vrijeme kad u Varaždinskom generalatu nije bilo ni zapovjednika Lesliea niti njegova zamjenika koprivničkoga pukovnika Honorija Trauttmansdorffa, pa je taj problem morao riješiti križevački pukovnik Herberstein. Pobunu je vodio Vlah Osmokruh iz okolice Bjelovara, kojeg su krajišnici željeli izabrati za vrhovnog suca, no pukovnik Herberstein ga je odbio, nagovarajući ih da prihvate njegova kandidata. Herbersteinov je postupak izazvao negodovanje i burnu reakciju krajišnika, ali pukovnik je pohvatao i zatvorio u tamnicu Osmokruha i Vlahe koji su s njim bili u križevačkoj tvrđavi, a prema savjetu podkapetana Nikole Makara poslao tekliče vojnicima u svim utvrdama da zauzmu pojedine položaje i spriječe moguće povezivanje buntovnika. Osmokruha su tijekom noći izveli iz tvrđave s namjerom da ga odvedu u Varaždin, gdje bi mu sudili, ali Osmokruh je odmah nakon izlaska iz grada stradao. Istovremeno je Osmokruhov brat, koji još nije znao za Osmokrhovu smrt, podigao krajišnike, a prva žrtva krajišnika bio je čovjek kojeg je Herberstein predložio za vrhovnog suca, nakon čega su napali i ostale krajišnike, vjerne Herbersteinu. No, Herberstein nije mirovao, nego je skupio vojsku i s nekoliko stotina katoličkih vojnika napao i porazio pobunjenike nedaleko Rovišća, a i druge su postrojbe progonile pobunjenike širom generalata. Većina krajiških prvaka ili je ubijena ili osuđena na smrtne kazne odsjecanjem glave, paroh Osmokruh pobjegao je u Tursku, a njegov je sin ubijen. Poslije gušenja pobune isusovci su pokušali zarobljenike i one pravoslavne krajišnike koje je čekala smrtna kazna obratiti na katoličanstvo, ali trud im je u većini slučajeva bio uzaludan. Autor isusovačkog rukopisa je kao primjer vjernosti pravoslavlju istaknuo držanje vojvode Dragića iz Svetog Križa, čije bi

¹⁷ ISTO, 317-322.

obraćenje, nadali su se katolici, značilo i obraćenje mnogih drugih Vlaha, jer je Dragić nakon osude na smrt odbio primiti sakramente od katoličkog svećenika, brinući samo za to kakvo će mišljenje o njemu imati vladika, kaluđeri i ostali krajišnici, ako on, kao vojvoda i krajiški prvak, prijede na drugi obred, što je doživljavano kao prihvaćanje druge vjere, a svojim je držanjem bio primjer i drugim pravoslavnim krajišnicima. Autor isusovačkog izvješća opravdao je postupke pukovnika Herbersteina protiv pobunjenih krajišnika, optuživši Vlahe da su tvrdili da im je prema povlasticama pripadala sva vlast između Save i Drave, odnosno da su jedino oni imali pravo naseljavati na tom području, a nikako i katolici, da nisu priznavali vlasteli nikakva prava na posjede koje su zaposjeli, pa čak i da su nastojali okolne kmetove pridobiti na svoju stranu, što je moglo raširiti pokret na sve seljake, željne slobode. Autor isusovačkog izvješća napomenuo je da je gušenje krajiške pobune koristilo Katoličkoj crkvi, zato što se moglo očekivati da će se pravoslavni krajišnici odreći "raskola", budući da je u pobuni bio zastrašen i biskup Mijakić.¹⁸

Dvorsko ratno vijeće pobunu je objasnilo Osmokruhovim nepriznavanjem vlasti krajiških zapovjednika i optužilo ga da je htio biti gospodarom između Save i Drave, a s katolicima postupati kao s "robovima", te da je održavao dobre veze sa kaluđerima i želio odlučivati kad se krajišnici mogu sastajati na zborovima. Zato je umjesto osam dao izabrati trideset sudskih prisjednika, ne priznajući one koje je izabrao narod i potvrdilo krajiško zapovjedništvo, a kad su krajišnici izabrali drugog suca, vojvodu Vuksana, Osmokruh ih je pobunio, pogubio Vuksana i jednog njegova prisjednika, te zaprijetio ostalim Vuksanovim pristalicama, a iako je imao oko 1500 naoružanih ljudi uz sebe, tražio je pomoć u Koprivnici i Ivaniću. Pukovnik Herberstein skupio je 3500 vojnika, a biskup Petretić mu je poslao još 500, pa je Osmokruha i njegove pristalice svladao u osam dana, pogubivši vođe pobune na istom mjestu gdje je prije stradao vojvoda Vuksan.¹⁹

Budući da je pobuna iz 1666. godine zatekla Dvor i pokazala kako su se članci krajiških povlastica mogli široko tumačiti, što su zlorabljali krajišnici, vojvode i vrhovni suci, Beč je odlučio revidirati sadržaj nekih članaka "Statuta Valachorum" da ubuduće ne bi izbijali nemiri potaknuti nejasnim odredbama koje su različito interpretirane, te da bi se smanjio se utjecaj knezova i velikih sudaca u Krajini. Revidirani tekst objavljen je 14. travnja 1667., a vrhovnim sucima vlast je ograničena tako da su sada zapravo imali ovlasti prijašnjih knezova, a njihove su ranije ovlasti podijelili kapetani i zapovjednik generalata. U prvom članku poglavlja "O poglavarstvima" posebno je naglašeno da su se povlastice odnosile samo na Vlahe Varaždinskoga generalata, a nikako ne na one izvan njega, ograničeno je slobodno prelaženje iz jedne kapetanije u drugu bez znanja kapetana, a radi sprječavanja organiziranja šire pobune određeno je da svaka kapetanija može zastupati samo sebe, te nikako interese krajišnika iz druge kapetanije. Broj prisjednika smanjen je, i određeno je da se izbor vrhovnih sudaca i prisjednika, kao i suđenja obavljaju samo u tvrđavi ili mjestu koje će vrhovni kapetan unaprijed odrediti. Da bi se s izbjeglo povećanje broja pravoslavnih krajišnika (Vlaha) na jednom području i omogućilo naseljavanje katolika među njima, uređenje međa i organiziranje naseljavanja prepušteno je vrhovnim kapetanima ili njihovim predstavnicima, čime se trebalo suprotstaviti tvrdnjama pravoslavnih kaluđera i svećenstva da je zemlja između Save i Drave pripadala samo Vlasima i da tamo nitko nije imao pravo naseljavati katolike. O ulozi kaluđera i biskupa Gabrijela Mijakića u spomenutim događajima nešto iscrpnije podatke iznio je pukovnik Herberstein, koji je upozorio da su autori tužbe zapravo bili "vlaški" svećenici i da je paroh Osmokruh, koji je pobjegao u Osmansko Carstvo, bio prijatelj Gabrijela Mijakića,

¹⁸ *Valachicae gentis notitia historica*, f. 1v-2r.

¹⁹ R. LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, II., 317-332.

kaludere je optužio da potiču nemire među krajišnicima, i naglasio da su se kaluderi ponašali vrlo dvolično, jer su se prema vlastima odnosili kao “krotke ovce” dok su prema Vlasima nastupali su kao “zli vući”.²⁰

U izvješću o Marčanskoj biskupiji, pisanom 20. listopada te godine, Herberstein je istaknuo da je dva puta upozorio Mijakića da mora ispuniti ono što je obećao vladaru - smirivati Vlahe, neposlušne izopćiti i isključiti iz Crkve, te zabraniti bilo kakve nemire, što nije činio, nego je Osmokruh sve odluke objavljuvao s Mijakićevim biskupskim pečatom. Herberstein je Mijakića optužio da je poslije gušenja pobune u marčanskom samostanu skrivao Osmokruha, svećenstvo i kaludere koji su sudjelovali u pobuni, i da ih je spasio od odgovornosti za pobunu tako što ih je razmjestio po krajiškim naseljima kad su trebali biti izručeni po Leopoldovoj zapovijedi. Mijakića i kaludere Herberstein je optužio za preziranje katoličke vjere, u čemu su ih slijedili i ostali Vlasi, pa su katolici koji su živjeli među njima bili su prisiljeni ostaviti katoličku vjeru zbog straha od progona a ni jedan Vlah nije smio prijeći na katoličanstvo zbog straha pred pravoslavnim popovima, koji su takvu osobu običavali prognati i oduzeli joj imovinu. To je Herberstein potkrijepio izjavom jednog vojvode da samo zbog straha od kaludera neće prihvatiti katoličku vjeru, nego je čekao da to napravi netko prije njega, te primjerom sela Magdalene u Križevačkoj kapetaniji, koje zbog straha od kaludera nije prešlo na katoličku vjeru, iako im je Herberstein osobno obećao svu potrebnu pomoć. Herberstein je istaknuo da su biskup i kaluderi branili Vlasima odlazak u katoličke crkve, pa je predložio da bi “vlaško”, tj. pravoslavno svećenstvo i kaludere trebalo oštro kazniti, što se odmah moglo provesti pozivanjem Mijakića i njegovih uglednijih pristalica da dođu u Beč na odgovornost zato što je Mijakić prije otišao u Osmansko Carstvo, nego u Rim, a ostale kaludere je trebalo protjerati natrag odakle su došli, ili poslati na mletačke galije ako bi bili neposlušni. Ako taj prijedlog Dvoru nije bio prihvatljiv, Herberstein je tražio slobodne ruke za krajiške zapovjednike da bi obračunali s Mijakićem i kaluderima “odgovarajućim načinom”, tj. protjerivanjem, pod uvjetom da se s tim složi vladar, a suprotstavio se mišljenju da sve svećenstvo i svi kaluderi nisu mogli biti krivi za pobunu, odnosno da svo svećenstvo nije sudjelovalo u pobuni, istaknuvši da su za pobune u vrijeme Save Stanislavića svi pripadnici crkvenog staleža bili krivi, a i u njegovo vrijeme kaluderi i pravoslavno svećenstvo nisu se pokoravali zakonu koji donio vladar, nego “zavodili i obmanjivali krajišnike”. Polazeći od teze da bez jedinstva vjere nije bila moguća stabilnost i mir u državi, čemu su se svojim ponašanjem odupirali kaluderi, Herberstein je htio riješiti taj problem radikalnim načinom - uklanjanjem pravoslavnih kaludera iz Krajine, odnosno postupiti onako kako je nadvojvoda Ferdinand postupio s protestantima (luteranima) u nutarnjoaustrijskim pokrajinama, u čemu su trebali sudjelovati i domaći ljudi, te njemačke postrojbe iz Krajine, ojačane pješačkim postrojbama, za koje je bilo dovoljno sredstava za održavanje, nakon čega je trebao u Krajini nastati mir. Negativno mišljenje o Mijakićevoj ulozi u događajima iz 1666. godine možemo pronaći i u isusovačkom izvješću, u kojem je stajalo da je Mijakić, “najdrskiji biskup” (u usporedbi s njegovim prethodnicima!) skrivio pobunu 1666. godine.²¹

Izravna posljedica događaja iz 1666. i negativnih vijesti o držanju Gabrijela Mijakića tijekom krajiške pobune bila je Mijakićeva odluka da će poći po potvrdu i na posvećenje u Rim, o čemu je 12. listopada 1666. izvijestio Petretića, a u tom je pismu spomenut i grkokatolički svećenik

²⁰ “Statuta Valachorum”: prilozi za kritičko izdanje, ur. D. ROKSANDIĆ i Č. Višnjic, prevela Zrinka BLAŽEVIĆ, SKD Prosvjeta, Zagreb, 1999.; R. LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, II, 321., 325.-332.; B. SUČEVIĆ, “Razvitak vlaških prava”, 47-50.; Zlatko KUDELIĆ, “Prijedlog dvorskih savjetnika caru Leopoldu I. o smjenjivanju marčanskog biskupa Gabrijela Mijakića i sužavanju vlaških povlastica iz 1668. godine”, *Croatica Christiana Periodica*, 51., (2003.), 90.-93.

²¹ *Relatio Josephi Herberstein, vicegenerali, de ecclesiae orientali et dioecesi Suidnicensi ex anno 1666. 20. octobri*, u: R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 11., f. 4v-6r.; *Valachicae gentis notitia historica*, f. 21.

Pavao Zorčić, koji je teologiju završio u Bologni i koje će postati marčanskim biskupom nakon Mijakićeva uhićenja. Mijakić je nakon povratka iz Ugarske ujesen iste godine posjetio biskupa Petretića da bi pokazao da je stvarno mislio poći u Rim, iako mu Petretić nije dao preporučena pisma, jer je u njegovim očima Mijakić i dalje bio "raskolnik" koji se na put u Rim odlučio tek kad je vidio da je krajiška pobuna ugušena. Petretićevu procjenu da je jedini mogući motiv Mijakićeva odlaska u Rim bio strah od mogućega kažnjavanja zbog pružanja podrške pobunjenim krajišnicima dijelili su i pukovnik Herberstein i autor isusovačkog izvješća.²²

O Mijakiću se brinulo i Dvorsko ratno vijeće, od kojeg je bečki Dvor tražio obavijesti o prilikama među krajišnicima, naročito kad su marčanski i lepavinski kaluđeri molili za novčanu potporu, i na taj način je Beč dobivao određenu sliku o vjerskim prilikama u Krajini. U veljači 1666. Lepavina je vladarevom odlukom dobila godišnju proviziju od 200 forinti, jer je Dvor procijenio da su lepavinski kaluđeri bili naklonjeniji katoličkoj vjeri nego marčanski, a u ožujku Leopold I. naredio je Dvorskom ratnom vijeću da iz Krajine ukloni Simeona Kordića, koji je želio postati biskupom, i zatražio obavijest o ponašanju Gabrijela Mijakića, odnosno odgovor na pitanje je li Mijakić ispunio obaveze koje je preuzeo prilikom imenovanja za marčanskog biskupa. Ratno vijeće obratilo se za pomoć pukovniku Herbersteinu, a on je zahtjev prosljedio biskupu Petretiću, koji je odgovorio da Mijakić nije prihvatio uniju, niti je išao u Rim, već i dalje živio kao "raskolnik" i poticao nemire u Krajini, pa je iz Beča preporučeno *da Mijakića treba ili primorati da ispuni preuzete obveze ili ga ukloniti tako da u Krajini ne izbiju nemiri*. Biskup Petretić u studenom iste godine ponovno je javio Dvorskom ratnom vijeću da Mijakić još uvijek nije ispunio preuzete obaveze nego da se i dalje držao "raskola", zbog čega mu je trebalo oduzeti biskupsko dostojanstvo, pa je Vijeće naredilo pukovniku Herbersteinu da upozori Mijakića na njegove obaveze, a ako bi to odbio, Herbersteinu je prepušteno da odluči o najbezbolnijem načinu kojim je Mijakića trebalo ukloniti.²³

Osudni podaci sačuvani o Mijakićevu boravku u Rimu pokazali su da on bez podrške i preporuke iz Zagreba nije mogao ništa postići. Mijakić je nakon dolaska u Rim od pape Aleksandra VII. (1655.-1667.) zatražio imenovanje "svidničkim biskupom za Morlake ili Srbe grčkog obreda na granicama Moldavije" (I), a Propagandu je zamolio da potvrde njegovo imenovanje. Prefekt Propagande Paluzzo Paluzzi degli Albertini Altieri papi je je tijekom audijencije 26. veljače 1667. predložio raspravu o Mijakićevu predmetu, no Aleksandar VII. je o svemu zatražio Propagandino mišljenje, koja je o tome dugo raspravljala. Istražujući arhiv Propagande, njezini su kardinali našli zamolbu Save Stanislavića iz 1651. godine da bude posvećen za svidničkog biskupa, i Propagandino rješenje da Sava Stanislavić ne može biti proglašen biskupom pod naslovom koji je predložio vladar, jer bi se time prejudiciralo pravima zagrebačkog biskupa i kaločkog nadbiskupa, koji su se protivili tom naslovu, i kojima je prema kanonskom pravu marčanski biskup svake godine morao iskazivati pokornost, nego da mu se može dati naslov biskupa crkve "Svetog Mihaela Arkandela u Marči", koja je bila rezidencija biskupa tih "Morlaka". U Rimu nisu bili spremni potvrditi da je Mijakić uistinu bio katolik zbog posvećenja kod pravoslavnog episkopa u Moldaviji, pa iako je Mijakić prilikom ispitivanja u Rimu odgovorio da ne bi došao u Rim kad ne bi bio katolik, prefekt Propagande Paluzzi papi Aleksandru VII. objasnio je da je to Mijakić izrekao samo kako bi bio posvećen za biskupa,

²² R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 86. Pavao Zorčić bio je dakon u Marči za biskupovanja Bazilija Predojevića i Save Stanislavića, ali nakon Savine smrti napustio je Marču zbog "smutnji" koje su se pojavile tijekom izbora novog biskupa i njegove procjene da je marčanski iguman postao "raskolnik". U veljači 1663. u Zagrebu je napisao svoju "Apologiju", u kojoj je objasnio stavove glede unije i povijesti Crkve, a nakon toga je uz Petretićevu podršku otišao na studij u Ilirski kolegij u Bolonju. Opširnije: ŠIMRAK, *Borba za crkveno i vjersko jedinstvo*, 16.-19., 163.-164.; HERBERSTEIN, *Relatio de dioecesi Suidnicensi*, f. 5; *Valachicae gentis notitia historica*, f. 5r.

²³ A. IVIĆ, "Marčanska episkopija", *Brastvo*, XIX., 1925., 208.-211., bilj. 41.-45.

budući da je u Leopoldovoj ispravi, kojom je imenovan biskupom, jasno stajalo da će postati marčanskim biskupom samo ako ga potvrdi papa, a to je mogao jedino ako bi pred papom izjavio da je uistinu postao katolik. Iako je kardinal Paluzzi preporučio papi Aleksandru VII. da bi se Mijakiću za izdržavanje mogla odrediti ista novčana naknada od 15 škuda na mjesec, kao što je ranije bilo predviđeno i za Savu Stanislavića, daljnju je odluku o Mijakićevu imenovanju trebala donijeti Kongregacija kardinala za biskupe, o čemu u vatikanskim izvorima nema podataka. Sudeći prema sadržaju pisma Petra Petretića isusovcu Gaileru od 10. srpnja 1667. Mijakićev neuspjeh u Rimu bio je posljedica Gailerova obraćanja Propagandi da Mijakića ne potvrdi za marčanskog biskupa.²⁴ Petretić je nakon Mijakićeva povratka predložio Leopoldu I. da zagrebački kaptol pošalje dva kanonika u Marču koji će u vladarevo ime tražiti najvažnije isprave o Marčanskoj biskupiji, na temelju kojih će se lako dokazati da je Mijakić kriv, nakon čega bi mu se trebalo suditi, a ako ne bi bio kažnjen smrtnom kaznom zauvijek ga je trebalo prognati, jer je prilikom imenovanja 1663. godine prihvatio mogućnost da ga stigne takva kazna ako u Rimu ne bi ispovijedio katoličku vjeru. Gaileru je Petretić poručio da je o tome razgovarao s ugarskim kancelarom, te da bi, ako vladar donese sličnu odluku, trebalo odmah poslati naloge zagrebačkom kaptolu, krajiškim generalima, i njemu, Petretiću, koji je strahovao da zbog starosti možda neće doživjeti rješenje tog problema, a na mjestu zagrebačkog biskupa bi ga mogla naslijediti osoba koja neće dobro razumjeti složeno pitanje Marčanske biskupije.²⁵

Bečki Dvor sve do lipnja 1667. godine nije bio upoznat s Mijakićevim boravkom u Rimu, pa je u Marču s dvora stigla vladareva odluka da će se mjesečna potpora samostanu u iznosu od 30 forinti početi isplaćivati tek kad Mijakić ode u Rim i prihvati uniju, a kad je taj carski nalog primio general Trauttmannsdorff, pozvao je k sebi Mijakića i četiri kaludera i oštro ga opomenuo da mora izvršiti obećanje. Mijakić je odgovorio da je bio u Rimu, ali da nije potvrđen, opravdavajući se navodnom papinom bolešću, a tada se s četvoricom kaludera i pismeno obvezao da će izvršiti sve što je obećao. Iako je Mijakić tada izjavio da će živjeti u jedinstvu s Katoličkom crkvom, biti vjeran papi i vladaru, i odreći se pečkoga patrijarha, zapovjednik Varaždinskog generalata Trauttmannsdorff nije vjerovao Mijakićevu obećanju o širenju katoličke vjere među pravoslavnim krajišnicima.²⁶

3. Petretićevo izvješće iz 1667. godine

Petretić je izvješće Leopoldu I. poslao 20. lipnja. 1667. iz Varaždinskih Toplica, a ono je zapravo bilo odgovor na vladareva pitanja: je li Gabrijel Mijakić bio u Rimu glede potvrde za biskupa, je li pravoslavne krajišnike sjedinio s Katoličkom crkvom i zagrebačkog biskupa priznao crkvenim poglavarom, te je li riječki kanonik Franjo Androcha, koji je želio postati marčanskim biskupom, bio podoban za to mjesto. Petretić je prvo objasnio da naslov Svidničke biskupije nije postojao u popisu biskupija u Hrvatskoj, a pokušavajući odgonetnuti njegovo podrijetlo vladara je uputio u prilike u Transilvaniji, nagađajući da bi se rješenje moglo kriti u činjenici da se pojam "svidnički" odnosio na iskrivljeno izgovaranje pojma "Cibinum", kojim se inače označavala katolička biskupija u Transilvaniji. Njezino je ime na njemačkom jeziku glasilo "Hermannstath", a prema Petretiću germanski su stanovnici Transilvanije ime "Cibinum" čitali kao "Szvinium", iz čega je lako mogao nastati slavenski oblik "Svidnicensis" ili "Szviniensis". Prijedlog da bi riječki kanonik Franjo Androcha mogao biti postavljen za novog marčanskog biskupa Petretić je odbio jer Androcha nije znao gdje je Svidnička biskupija niti je li uopće postoji, a za pridobivanje Vlaha uniji nije bio pogodan jer uopće nije poznavao ni Vlahe ni

²⁴ R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 90.

²⁵ J. ŠIMRAK, *Borba za crkveno i vjersko jedinstvo*, 167.

²⁶ R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 95.

njihov jezik, što se vidjelo prije 24 godine, kad je došao za župnika u Jasku (Jastrebarsko), gdje je pučanstvo bolje razumjelo kanonikov "dalmatinski" ili "primorski jezik", nego Vlasi. Drugi razlog za odbijanje riječkoga kanonika bila je činjenica što je on bio (zapadnog) latinskog obreda, koji su Vlasi odbijali, a prema Petretićevom se mišljenju u Zagrebačkoj biskupiji moglo se naći sposobnijih svećenika od njega, kojima se moglo povjeriti dušebrižničko djelovanje među "Vlasima".²⁷

Prije nego što je detaljnije objasnio razloge zbog kojih je Mijakića držao neodgovarajućom osobom za biskupa Petretić je vrlo sažeto opisao biskupovanje marčanskih biskupa od 1611. do 1667. godine i podsjetio vladara da je još 1662. u opširnom izvješću objasnio okolnosti nastanka Svidničke (Marčanske) biskupije i opisao prilike u Krajini i probleme koji su uzrokovali odbijanje unije među pravoslavnim Vlasima.²⁸ Glede početaka Marčanske biskupije i unije u Hrvatskoj Petretić je napomenuo da je prvog biskupa Simeona 1607. godine u Raabu (Györu) posvetio apostolski nuncij i korintski nadbiskup Kozma,²⁹ a Simeon se pojavio među Vlasima u Hrvatskoj zato što su se u njoj naselili u većem broju nego u Ugarskom Kraljevstvu³⁰. Zagrebačkom biskupu Petru Domitroviću iskazivao je dužnu pokornost i poštovanje, a Domitrović mu je darovao biskupski posjed u Marči, gdje je podigao samostan, uz obvezu plaćanja dvanaest mjerica voska godišnje u znak podložnosti.³¹ Papa Pavao V. imenovao ga je marčanskim opatom³² i Simeon je do kraja života ostao grkokatolikom, ali je pred kraj njegova

²⁷ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 1.

²⁸ Petretić misli na izvješće iz 1662. godine (*Historia de Valachorum episcopatus*), vidi: Z. KUDELIĆ, "Povijest grkokatoličke Marčanske biskupije", 187-216.

²⁹ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 3.; J. ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 23.-24. (prilog br. 2). Petretićev opis početaka Simeonova biskupovanja dosta je neprecizan, jer nije napomenuo da je prema Kozminoj ispravi Simeon bio posvećen za pravoslavnog episkopa Ugarske i Hrvatske, pa je nejasno kako je Kozma mogao biti apostolski nuncij Peloponeza ako je Simeona posvetio za pravoslavnog episkopa. Nejasnoće oko ovog pitanja postojale su i u Rimu, pa je Kozma 1611. godine, kad je došao u Rim uhićen i zatvoren jer Rim nije imao podataka o njegovu ikakvu biskupsku redanju, iako je Pavao V. 1610. Kozmi, korintskom nadbiskupu, odobrio sjediniti Grke iz njegove provincije na Peloponezu s Katoličkom crkvom. Budući da je kardinal Robert Bellarmin 1614. Simeonu preporučio ponovno redenje svećenstva koje je zaredio prije posvećenja u Rimu, čini se da ga do tada predstavnici Katoličke crkve nisu držali grkokatoličkim, nego pravoslavnim arhiepiskopom, iako glede toga valja napomenuti da je prema ispravi nadvojvode Ferdinanda iz siječnja 1612. Simeon bio potvrđen biskupom "Vlaha i Rasciana" 23. ožujka 1611., pod uvjetom da iz naroda iskorijeni zablude i praznovjerja protivna katoličkoj vjeri, što bi moglo značiti da je Simeon tom prilikom zapravo prihvatio uniju i postao grkokatoličkim biskupom. Opširnije: Joseph HOFFMANN, "Il Beato Bellarmino e gli Orientali", *Orientalia Christiana Analecta*, VIII., Romae, 1927., 283-284., 291-298.; A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 20.-21.

³⁰ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 3. Broj pravoslavnih krajišnika (Vlaha) na području Varaždinskoga generalata i cijele Krajine još uvijek nije moguće točnije procijeniti zbog slabe istraženosti arhivske građe. Glede Varaždinskoga generalata R. Grujić je procijenio da je "srpski" narod vladaru početkom 17. stoljeća za rat davao 4000-5000 ljudi, V. Klaić procijenio je da je početkom 17. stoljeća u okolici Ivanića, Rovišća i Poganca živjelo oko 3500 Vlaha, a K. Kaser naveo je da bi realna brojka, iako je vlaških doseljenika bilo oko 5000, bila 10.000 osoba, ako se pođe od pretpostavke da su obitelji imale prosječno 5 članova. Vatikanski su izvori navodili različite podatke, pa je prema apostolskom nunciju Petru Antoniju marčanskom biskupu 1611. godine bilo podređeno 60.000 osoba, tršćanski biskup Renaldi iznio je 1626. broj od 20.000., nepoznati ohridski biskup 1632. godine 50.000 Vlaha, a bosanski biskup Mrnavić 1633. naveo je 40.000 "sizmatičkih Vlaha ili uskoka." Žumberački zapovjednik Paradeiser procijenio je 1626. godine da je u Žumberku za rat bilo spremno 2000 uskoka, 6000 iz Varaždinskoga generalata, a iz Primorja 1000. Opširnije: Radoslav GRUJIĆ, *Apologija srpskog naroda u Hrvatskoj*, Novi Sad, 1909., 109., 111., bilj. 2.; V. KLAIĆ, *Povijest Hrvata*, V., 535.-542.; N. NILLES, *Symbolae ad historiam Ecclesiae orientalis*, 703.-710.; J. ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 37.-40., 50.-56., 64.-65., 72.-74., 92.; M. JAČOV, *Spisi Kongregacije za Propagandu vere*, 81.-82., 134., 364.-394.; August THEINER, *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium illustrantia*, II., Zagreb, 1875., 116.; K. KASER, *Slobodan seljak i vojnik*, I., 89.-90.

³¹ R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III., 2.

³² N. NILLES, *Symbolae ad historiam ecclesiae graeco-orientalis*, 1058.-1059.

života u Marču iz Osmanskog Carstva s nekolicinom kaluđera stigao i Maksim Predojević, kaluder koji se nametnuo Simeonu, zadobio njegovo povjerenje i malo-pomalo preuzeo vlast u marčanskom samostanu, šireći pravoslavlje među kaluđerima i krajišnicima.³³

Petretić je napomenuo da je Maksim Predojević nakon Simeonove smrti³⁴ od cara Ferdinanda II. zatražio "vlašku", odnosno Vratanijsku biskupiju,³⁵ objasnivši vladaru da je pojam "Vratanija" u vlaškom jeziku zapravo označavao Krajinu, da bi samog sebe ustoličio kao neovisnog krajiškog biskupa. Prema Petretićevu mišljenju pojam "Vratanija" nije odgovarao latinskom izrazu "Confinium" (Krajina), jer je bilo poznato da taj pojam nije označavao Krajinu ni u vlaškom, ni u "hrvatskom i slavonskom jeziku", kao ni u jednom drugom jeziku istoga podrijetla, nego se u latinskom jeziku Krajina označavala izrazom "Confinium"³⁶, a Maksim je ime nove biskupije izveo iz prezimena prvog biskupa Simeona (Vrattanya!) i potrudio se "lukavim i varljivim načinom" da ga pod tim novim naslovom biskupom potvrde Ferdinand II. i "raskolnički" pečki patrijarh, i to još prije nego što je taj naslov dobio od habsburškog vladara.³⁷

Maksima Predojevića naslijedio je Gabrijel Predojević, također "raskolnik" prema Petretiću, kojeg je u namjeri da bude imenovan "vratanijskim" biskupom na Dvoru uspio omesti tadašnji zagrebački biskup Benedikt Vinković, tvrdeći da su taj štetni naslov ne samo za Zagrebačku biskupiju, nego i Kaločku i Ostrogonsku nadbiskupiju, Katoličku crkvu u cjelini i Habsburšku

³³ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 3. Katolički izvori iz Simeonova vremena, kojima su autori bili zagrebački, ljubljanski i tršćanski biskupi isticali su Simeonovu privrženost Rimu, no pod kraj njegova života krajiško je područje posjetio grkokatolički rusinski kaluder Metodije Terlecki, koji je Rimu 1629. i 1630. godine poslao dva izvješća o svom boravku među pravoslavnim "Vlasima ili uskocima ili Rasicanima", kako je nazvao pravoslavne krajišnike, u kojima je iznio ne baš ohrabrujuću sliku stanja među krajišnicima. Ocijenio je da vjerski običaji pravoslavnih krajišnika nisu bili u skladu s načelima katoličke vjere jer su svećenici koristili neposvećeni kruh u bogoslužju, postojale su obredne razlike, a veliki utjecaj na krajišnike imali su pravoslavni kaluđeri i egzarsi pravoslavnih pečkih patrijarha. Episkopi su prodavali oproste od grijeha, ispovijedanje nije držano obvezatnim, a pravoslavni krajišnici poistovjećivali su obred s vjerom i žalili se na episkope koji su iz Osmanskog Carstva u ime pečkog patrijarha dolazili u Krajinu samo pobirati razne crkvene pristojbe, i za novac zarađivali svećenstvo. Prema Terleckom biskup Simeon nije imao velikog utjecaja među krajišnicima, niti uspjeha u njihovu sjedinjenju s Rimom zbog starosti i neobrazovanosti, a kod Simeona i dijela krajišnika osjetio je otvoreno neprijateljstvo i nesklonost, djelomično i zbog Simeonova uvjerenja da će ga Terlecki smijeniti s biskupskog mjesta, pa je, saznajući da su neki krajišnici razmišljali i o napadu na njega, žurno napustio generalat. Opširnije: J. ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 37-46.; M. JAČOV, *Spisi Kongregacije za Propagandu vere*, 131.-138., 151.-154.; Miroslav PREMROU, "O. Metodije Terlecki, Rusini i Marčanski uskoci", *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, V., Beograd, 1925., 36-37.

³⁴ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 3. Petretićev podatak da je Maksim Predojević zatražio biskupiju nakon Simeonove smrti nije točan, jer je Simeon prema podatku zagrebačkog biskupa Franje Ergelskog umro tek 1634. godine, a smjena na marčanskoj biskupskoj stolici dogodila se u svibnju 1630., kad je Ferdinand II., nakon Simeonova odstupanja s biskupskog mjesta pod nejasnim okolnostima, Maksima imenovao marčanskim biskupom. Prema isusovačkom rukopisu pečki je patrijarh Simeona zbog unije smijenio dvije godine prije Simeonove smrti. Opširnije: A. MATANIĆ, "Izvješćaji zagrebačkih biskupa i nadbiskupa", 123.-125.; *Valachicae gentis notitia historica*, f. 2.

³⁵ A. IVIĆ, "Iz istorije crkve", 22.-23. Prema ovoj ispravi Maksim je imenovan biskupom da bi ga u Rimu papa mogao potvrditi i posvetiti kao grkokatoličkog biskupa.

³⁶ O pojmu "Krajina" opširnije: Alexander BUCZYNSKI, *Gradovi Vojne krajine I*, Zagreb, 1997., 24.-30.; Drago ROKSANDIĆ, *Triplex Confinium*, Zagreb, 2003., 25.-50.

³⁷ To je objašnjenje Petretić iznio i u izvješću iz 1662., a prije njega i zagrebački biskup Benedikt Vinković 1639. godine. Osim Vinkovića, s Maksimom su razgovarali i isusovac Juraj Ratkaj, i Rafael Levaković, kojeg je Benedikt Vinković želio ili postaviti za marčanskog biskupa ako Maksim bude smijenjen zbog pravoslavlja, ili imenovan vikarom Maksima Predojevića, koji je trebao u Krajinu djelovati na pridobivanju krajišnika za uniju. Opširnije: PETRETIĆ, *Historia de Valachorum Episcopatus*, f. 2.; Z. KUDELIĆ, "Izvješće zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića", 161.-162.; M. JAČOV, *Spisi Kongregacije za Propagandu vere*, 220.-221.; Z. KUDELIĆ, "Povijest grkokatoličke Marčanske biskupije", 198.-199.

³⁸ Prema pismu apostolskog nuncija Mattheija Propagandi od 14. lipnja 1642. Maksim je preminuo nešto prije tog datuma. Opširnije: M. JAČOV, *Spisi Kongregacije za Propagandu vere*, 205., 220.-221., 364.-371., 417.-418., 422.-427., 443.-

Monarhiju uveli pečki patrijarh i Gabrijelov prethodnik Maksim.³⁸ Tadašnji je ugarski kancelar Györg Lippay s nekim od crkvenih dužnosnika predložio da Gabrijelu pripadne naslov jedne od onih biskupija u kojima su Habsburgovci kao ugarski kraljevi temeljem patronatskoga prava mogli samostalno imenovati biskupe za koje su naknadno tražili potvrdu u Rimu, pa ga je Ferdinand III. imenovao Svidničkim ili Svinčkim (Cibiensem) biskupom, da bi ga mogao potvrditi papa u Rimu, s čijim bi ga dopuštanjem posvetili grkokatolički rusinski biskupi, a on bi obnašao biskupsku dužnost među "vlaškim narodom grčkog obreda". No, Petretić je istaknuo da je Gabrijel "zanemario" naslov dodijeljen u Beču i otišao na potvrdu "raskolničkom pečkom patrijarhu", a ne rimskom prvosvećeniku, i u Peći bio posvećen pod naslovom "vratanijskog" biskupa.³⁹

Gabrijelov nasljednik na marčanskoj biskupskoj stolici bio je, prema Petretićevoj tvrdnji, Bazilije Predojević, kojeg je vladar također imenovao svidničkim biskupom,⁴⁰ i s tim se naslovom, za razliku od njegova dva prethodnika, koji su išli u Peć, glede potvrde i posvećenja uputio u Rim, no nije bio potvrđen zbog toga što mu Sveta Stolica kao svećeniku grčkog obreda nije željela dodijeliti naslov latinske biskupije, o čemu je Propaganda apostolskom nunciju u Beču poslala posebnu pisanu odluku, koja je posredstvom ostrogonskog nadbiskupa došla i u Zagreb Petretiću, a on je njezinu kopiju poslao Leopoldu kao dodatak svom izvješću. Petretić je naglasio da su kaluderi i neki krajišnici koje su kaluderi na to potaknuli mrzili Bazilija zato što je po potvrdu i na posvećenje išao u Rim, a ne u Peć, a umro je nepotvrđen i neposvećen nedugo nakon povratka iz Rima.⁴¹

445., 499.-512., 526.-530., 537.-542., 547.-558.; Z. KUDELIC, "Rafael Levaković kao kandidat za biskupa grkokatoličke Marčanske biskupije", u: *Hereditas rerum Croaticarum ad honorem Mirko Valentić*, Zagreb, 1003., 113.-124.

³⁹ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 3. Prema ispravi iz 1624. u to vrijeme su sufragani Kaločke nadbiskupije bili zagrebački, bosanski (dakovački ili srijemski), *svidnički*, erdeljski, varadski i čanadski biskupi. Svidnička biskupija prema izvorima nije pripadala među deset koje je utemeljio kralj Stjepan, ali je njenom biskupu između sedam sufragana Kaločke nadbiskupije pripadalo peto mjesto. Ugarski kancelar Stjepan Senyey izvijestio je 1626. da je Svidnička biskupija već 150 godina bila u rukama nevejrnika i bez biskupa. U prvom izvješću o Marči iz 1662. godine Petretić je napomenuo da je Gabrijel prije smrti iz "Turske" u Marču doveo gotovo cijeli manastir kaludera kako bi "učvrstio i širio raskol" i izbacio kaludere iz Simeonova i Maksimova vremena, a među novopridošlim je kaluderima bio i Sava Stanislavić, Petretićev suvremenik na marčanskoj biskupskoj stolici. Opširnije: PETRETIĆ, *Historia de Valachorum episcopatus*, f. 4r.; J. ŠIMRAK, "Marčansko-Svidnička eparhija", 1925., 1., 35.-38.; ISTI, *De relationibus Slavorum Meridionalium*, 53.-54.; Julijan JELENIĆ, "Spomenici kulturnog rada bosanskih Franjevaca (1437.-1878.)", *Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, XXXVI., Zagreb, 1918., 99.

⁴⁰ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 4.; A.THEINER, *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium*, II., 128.-129: "Postequam nos, cum ad singularem certorum fidelium nostrorum intercessionem et diligentem recommendationem pro parte fidelis nostri Basillii Praedoevich, archimandritae Gomeriensis, apud nos factam, tunc etiam pro ea, qua in constituendis legitimis ecclesiarum dei pastoribus tenemur, curae et sollicitudine, pro iuris patronatus nostri auctoritate, qua in ecclesiis dei in regni nostri Hungariae eiusque sacrae coronae subiectis regnis et partibus fundatis optimo iure fungimur, episcopatum Svidnicensem, sub archiepiscopatu Colocensi existentem, nunc per mortem et decessum reverendi quodam Gabrielis similiter Praedoevich legitime vacantem eidem Basilio Praedoevich, personae utpote idoneae et benemeritae contulimus, eum pro veteri consuetudine sanctitati vestrae pro adipiscenda apostolica confirmatione offerimus ac praesentamus, filiali cum observantia petentes huiusmodi electionem et praesentationem nostram admittere ac praefatum a nobis electum episcopum apostolica sua benedictione confirmare velit, ipsamque, confirmationem sanctitas vestra sine alicujus annatae solutine illi concedere dignabitur, siquidem dictus episcopatus Svidnicensis mere titularis esse dignoscitur."

⁴¹ Prije spomenuti grkokatolički rusinski kaluder Metodije Terlecki, koji je drugi put boravio među krajišnicima 1643. godine, u izvješću Propagandi pisanom iste godine naveo je da je gomirski arhimandrit Bazilije prihvatio uniju 14 godina ranije, u vrijeme Metodijeva prvog boravka u Krajini, a to je ponovio i pismu Ferdinandu III. iz lipnja 1644. U izvješću iz 1662. Petretić je napomenuo da su Bazilija u Marči otrovali kaluderi zbog bojazni da će ih zajedno s krajišnicima prisiliti da prihvate uniju, a taj se podatak o njegovoj smrti trovanjem nalazi i u isusovačkom rukopisu. Opširnije: PETRETIĆ, *Historia de Valachorum episcopatus*, f. 4v.-5.; M. JAČOV, *Spisi Kongregacije za Propagandu vere*, 610.-611., 631.-634.; Z. KUDELIC, "Povijest grkokatoličke Marčanske biskupije", 200.-201.

Bazilija Predojevića je prema Petretićevom opisu naslijedio Sava Stanislavić, kojeg je vladar imenovao svidničkim biskupom, ali je i on poput Gabrijela otišao na posvećenje i potvrdu pečkom patrijarhu dobivši naslov vratanijskog biskupa, i to samo na temelju izbora koji su proveli krajišnici i kaluderi na krajiškom skupu, bez vladareve odluke o imenovanju, a poslije četiri ili pet godina boravio je u Rimu⁴². Tamo nije spomenuo ni Ferdinandovo imenovanje niti posvećenje i potvrdu kod pečkog patrijarha, i slabo se trudio da dobije potvrdu i posvećenje za svidničnog biskupa, predstavivši se samo kao kaluder bazilijanac, a vjeru je ispovijedio samo prividno, što je Petretić zaključio na temelju isprava koje mu je Sava pokazao nakon povratka iz Rima.⁴³ Kad se vratio iz Rima, Sava je postao još gori i više je nego prije promicao pravoslavlje (“raskol”), vrijeđao katoličku vjeru, poticao Vlahe na neposluh protiv zapovjedajućega generala Leslea i krajiških zapovjednika, te podigao opasnu pobunu u Krajini.⁴⁴

Nakon smrti⁴⁵ naslijedio ga je Gabrijel Mijakić, kojeg je vladar također imenovao svidničkim biskupom, ali se Gabrijel prije Leopoldova imenovanja zbog zabrane odlaska u Peć na biskupsko posvećenje i postavljanja određenih uvjeta za imenovanje, ne čekajući dvorsku

⁴² Taj podatak nije točan, jer je Sava Stanislavić u Rimu boravio 1651. godine.

⁴³ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 4. Izbor Save Stanislavića na krajiškom skupu za biskupa potvrdio je križevački zapovjednik Johann Jakob Galler u pismu od 19. srpnja 1648., navevši da je cijela “vlaška zajednica njegove krajine” usmeno i pismeno preporučila Savu Stanislavića za novog biskupa. Prema Petretićevu rukopisu iz 1662. Savu su nakon Bazilijeve smrti marčanski kaluderi izabrali za arhimandrita i predložili vladaru kao novog biskupa. Sava je na Dvoru imenovan svidničkim biskupom pod uvjetom da se predstavi papi u Rimu, nakon čega su ga trebali posvetiti rusinski grkokatolički biskupi, a katoličku vjeru ispovijedio je u Linzu pred njičtranjskim biskupom Györgem Szelepchenyem, zagrebačkim kanonikom Nikolom Djijaneševićem i nekoliko isusovaca iz tamošnjeg isusovačkoga kolegija. Nakon toga Sava se bez vladareva odobrenja i dozvole krajiških vlasti uputio na posvećenje u Peć, gdje ga je patrijarh imenovao “vretanijskim” biskupom, za što je u skladu s običajem u Pečkoj patrijaršiji morao dati određenu novčanu naknadu, pa je patrijarhu dao 500 zlatnih škuda, 300 mletačkih i 100 carskih škuda te 2250 rajnskih forinti, a imenovanjem kod pečkog patrijarha dobio je jurisdikcijsku vlast nad svim pravoslavnim kršćanima pod vlašću habsburškog vladara (“od Dunava do mora”). U Rimu je 1651. drugi put ispovijedio katoličku vjeru prema tridentskom obrascu kao kaluder bazilijanac, a ne potvrđeni biskup, pa je Petretić zaključio da Sava u Rimu nije pokazao njegova preporučena pisma koja mu je uručio za Propagandu. Opširnije: A. IVIĆ, “Marčanska episkopija”, 1924., 92.-93., bilj.11.; PETRETIĆ, *Historia de Valachorum episcopatus*, f. 6.-7.

⁴⁴ Primjere koji su pokazivali da je Sava Stanislavić samo prividno postao grkokatolikom, a zapravo je i dalje bio pravoslavac (“raskolnik”), Petretić je opširnije iznio u izvješću iz 1662. godine. Kao prvo, istaknuo je da je Sava nakon ispovijedanja katoličke vjere u Linzu otišao na posvećenje pravoslavnom patrijarhu u Peć, čime je odbacio vladarevo imenovanje svidničkim biskupom i pokazao da prihvaća eklesiološke i dogmatske stavove Pravoslavne crkve i crkvenu vlast stranog crkvenog poglavara. Sumnju u njegovo prihvaćanje unije izazivalo je toleriranje vjerskih običaja i ostalih oblika ponašanja Vlaha, svećenstva i kaludera koje je Katolička crkva osuđivala kao nespojive s katoličkim naukom, primjerice rastavu braka, vrijeđanje katoličke vjere i pritisak na katolike da prihvate pravoslavlje, prihvaćanje egzarha pečkih patrijarha kao legitimnih predstavnika crkvene vlasti, kojima je dopuštao pobiranje poreza od pravoslavnih krajišnika za pečkog patrijarha, ubiranje poreza od krajiških katolika po uzoru na pravoslavne episkope i patrijarhe u Pečkoj patrijaršiji, a dopuštao je i prelazak granice pravoslavnom svećenstvu i kaluderima, te nasilno postupanje protiv Simeona Kordića, kojeg je lepavinskim arhimandritom imenovao car Ferdinand III., a ne pečki patrijarh. Osim toga, Petretić je upozorio da se Sava Stanislavić ponašao i kao svjetovni (politički) predstavnik krajišnika, odnosno zaštitnik njihovih povlastica, kao što su to ranije činili Maksim i Gabrijel Predojević, pa je slobodnim i samovoljnim interpretiranjem sadržaja “Statuta Valachorum”, primjerice tezom da je sva zemlja između Save i Drave pripadala Vlasima i da tu nitko nije imao pravo naseljavati katolike, odnosno organiziranjem krajiških skupova bez dozvole vojnih vlasti, na kraju i skrivio krajišku pobunu 1658. godine, koju je varaždinski zapovjednik Walter Leslie uspio smiriti tek kad je obećao da će uzvratiti krajiške zahtjeve, što je potvrdio i Leopold I., uz napomenu da se povlastice nisu odnosile na krajiške katolike, Predavce i Slavonce. Savu su kao uzročnika nemira označili i križevački pukovnik Herberstein i anonimni autor isusovačkog rukopisa. Opširnije: PETRETIĆ, *Historia de Valachorum episcopatus*, f. 5.-13., 15.; HERBERSTEIN, *Relatio de dioecesi Suidnicensi*, f. 2.; *Valachicae gentis notitia historica*, f. 1.

⁴⁵ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 4. Sava Stanislavić umro je krajem 1661. godine, ali nije poznato u kojem mjesecu. Opširnije: J. ŠIMRAK, “Marčansko-Svidnička eparhija”, 1925., 53., bilj. 26. i 27.; A. IVIĆ, “Marčanska episkopija”, 1924., 100.; 1925., 196.; A. IVIĆ, “Iz istorije crkve”, 40.-41.

odluku o imenovanju, uputio u Moldaviju, gdje ga je pod lažnim "vratanijskim", a ne svidničkim naslovom, koji je tražio od vladara, biskupom posvetio neki moldavski "raskolnički arhiepiskop grčkog obreda".⁴⁶ Kad se vratio, prihvatio je Leopoldovo imenovanje svidničkim biskupom pod prije postavljenim uvjetima, ali iako se pismenom ispravom i osobno izrečenom prisegom pred nedavno preminulim i sadašnjim ostrogonskim nadbiskupom⁴⁷ obvezao da će se pridržavati uvjeta pod kojima je imenovan biskupom, toga se držao vrlo slabo i "ustrajao u raskolu" od vremena preuzimanja Marčanske biskupije sve do prošlogodišnje jeseni, te čak više nego njegov prethodnik Sava Stanislavić tajno Vlahe poticao na nemire i neposluh prema krajiškim zapovjednicima.⁴⁸ Kako se ne bi pokazao lošijim od svojih prethodnika na marčanskoj stolici, Mijakić je prema Petretićevom mišljenju potaknuo pobunu koja je, da nije bila zaustavljena i ugušena odlučnošću križevačkog zapovjednika Herbersteina prije nego se razbuktala, još više mogla ojačati buntovničko ponašanje Vlaha i izazvati potpuno otkazivanje poslušnosti krajiškim zapovjednicima, a Kraljevstvu nanijeti veliku štetu. Budući da je gušenjem pobune "slomljena drskost Vlaha", te da su zaustavljeni njihovi planovi koje su namjerali ostvariti ako ona uspije, a vidjevši da su krajišnici ponovno pokorili krajiškim zapovjednicima, Mijakić je sam razmišljao o iskazivanju pokornosti vlastima, doduše prema Petretićevu mišljenju samo prividnom, koju je htio dokazati odlaskom u Rim na potvrdu i posvećenje. Međutim, Petretić se žalio Leopoldu da mu Mijakić od početka biskupovanja nije iskazao dužno poštovanje ni pokornost kao nadređenom biskupu, na što se obvezao u prisezi 1663. godine, te da mu je na pitanje zašto je odgađao odlazak na posvećenje u Rim odgovorio da se nikad neće odreći Istočne crkve niti ostaviti pravoslavlje ("raskol"). Petretić je Leopoldu naglasio da nije imao nikakvih spoznaja o tome što je Mijakić uopće postigao u Rimu, jer mu se do trenutka kada je pisao izvješće uopće nije javio, a nije znao je li se Mijakić uopće vratio iz Rima; napomenuo je da se pričalo kako luta po Karlovačkom generalatu te se sumnjalo da opet sprema nekakvu prijevaru, jer je sa sobom nosio nekakvu ispravu s potpisima krajiških vojvoda. Završavajući izvješće Petretić je vladaru naglasio da se iz svega navedenog moglo zaključiti kako Mijakić nije ispunio ni jedno od obećanja koje je dao prilikom imenovanja biskupom, nego je i dalje "griješio".⁴⁹

4. Završetak Mijakićeva biskupovanja

Petretićevo izvješće pokrenulo je događaje koji su nešto kasnije i doveli do odluke o Mijakićevu smjenjivanju, a pogoršavanje njegova položaja navijestio je sukob s grkokatoličkim župnikom Pavlom Zorčićem, kojeg je Petretić na prvu službu postavio u Sveti Ivan Žabno, čemu se Mijakić protivio. Mijakićeva je sudbina na neki način bila odlučena već 8. srpnja 1667. na sastanku održanom na biskupskom posjedu u Gradecu, gdje su se s Mijakićem sastali zagrebački biskup Petretić, jedan isusovački misionar i kaločki nadbiskup. Mijakićev odgovor o rezultatima posjeta Rimu nije mogao zadovoljiti nadbiskupa, jer se pokazalo da u Rimu prijašnje Mijakićevo posvećenje uopće nisu držali valjanim, a Mijakić je izjavio da u Rimu

⁴⁶ R. LOPAŠIĆ, *Momumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 80. Mijakića je u kolovozu 1663. posvetio moldavski i sučavski pravoslavni arhiepiskop Sava.

⁴⁷ Ostrogonski nadbiskupi o kojima Petretić govori jesu Juraj Lippay de Zombor, koji je ostrogonski primas bio od 1642. do 1666. godine, te Juraj Szelepcheny de Pohroncz, koji je bio kaločki nadbiskup od 1657. do 1666. godine, a od tada pa do 1685. ostrogonski primas. Opšrinije: N. NILLES, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae orientalis*, II, 1042.-1044.

⁴⁸ J. ŠIMRAK, "Marčanska Eparhija", 1931., 147.-153.; N. NILLES, *Symbolae ad historiam ecclesiae orientalis*, 1035.-1037.; D. RUVARAC, "Gavrilo Mijakić i Pavle Zorčić", 309.-313.

⁴⁹ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 4.

nije bio posvećen zbog papine bolesti i da se vratio zbog nedostatka novaca koji mu je trebao dok je čekao izbor novog pape.⁵⁰ Događaji su se za Mijakića počeli negativno odvijati kad se Petretić preko isusovca koji je sudjelovao na tom sastanku obratio Rimu, odakle je generalni prokurator Laurencije Koler izvijestio Petretića da je Mijakić bio poznat u Rimu, gdje mu nitko nije vjerovao, pa se vratio kući bez rezultata, a u Rimu je ostavio osobu koja je trebala prikupljati novac za sjemenište. Na temelju Kolerova pisma iz Rima kaločki je nadbiskup prije odlaska iz Gradeca zaključio da protiv Mijakića treba postupiti prema crkvenim zakonioma i da ga zbog simonije treba lišiti biskupske časti, jer ju je stekao prijevarom, a posebno zato što nije ispunio uvjete na koje se obvezao prilikom imenovanja biskupom. Biskup Petar Petretić zbog starosti i nemoći zamolio je rektora zagrebačkog isusovačkog kolegija da od vladara zatraži izdavanje zapovijedi generalima i višim zapovjednicima u Hrvatskoj i Slavoniji o pružanju vojne pomoći za uklanjanje Gabrijela Mijakića, a za suca koji će voditi postupak protiv Mijakića bio je predložen general pavlinskog reda Martin Borković. Molba je poslana carevom ispovjedniku isusovcu Milleru kao osobi koja je nastojala svim silama da Vlasi za biskupa dobe pravog katolika, koji će biti sufragana zagrebačkoga biskupa, ali Petar Petretić nije dočekao uklanjanje Gabrijela Mijakića s marčanske biskupske stolice, jer je preminuo 12. listopada 1667., a na njegovo je mjesto Leopold I. već 19. prosinca imenovao pavlina Martina Borkovića, kojem je preporučeno da u pogledu rješavanja problema marčanskog biskupa pođe stopama svog prethodnika Petra Petretića.

U tom je razdoblju Mijakić uživao naklonost bana Petra Zrinskog, pa ga je u svibnju 1668. Zrinski u Beču predstavio ugarskom kancelaru, a tom je prilikom pred kancelarom Mijakić ponovno prisegnuo i ispovijedio katoličku vjeru. Međutim, sadržaj obrasca ispovijedanja vjere bio je takav da nikako nije mogao zadovoljiti katoličke krugove, jer iako je izjavio da prihvaća pokornost i vjernost rimskom papi i habsburškom vladaru i obećao da će Vlahe odgajati kao prave katolike te prihvatio poglavarstvo Petra apostola, u prisezi je s apostolom Petrom izjednačio Jakoba Jeruzalemskog, odnosno naveo da je jeruzalemska crkva jednaka po svom položaju s Rimom, što je bilo u skladu s njegovom nešto ranije izrečenom tvrdnjom da je "jeruzalemska crkva glava svih crkvi", koju je izrekao pred biskupom Petretićem. Osim toga, iako se u prisezi odrekao pravoslavlja, nije se mogao odreći pečkog patrijarha uz obrazloženje da "u njegovoj vjeri stoji kako bez njega ne može biti posvećen", a izazvao je i negativnu reakciju novog zagrebačkog biskupa Martina Borkovića izjavom da će držati "ljubav i prijateljstvo sa zagrebačkim biskupom kao s bratom", što je Borković shvatio kao izjednačavanje njih dvojice po položaju u crkvenoj hijerarhiji i neprihvatanje njegova autoriteta kao biskupa kojem je Mijakić morao biti podređen.⁵¹ Borković je poput svog prethodnika Petra Petretića Dvoru preporučivao Mijakićevo smjenjivanje, pa je novom ugarskom kancelaru Szegedyju predložio da poslije Mijakića nije potrebno imenovati novog marčanskog biskupa, nego Vlahe Zagrebačke biskupije podrediti zagrebačkom biskupu, a 21. rujna 1668. pukovnik Herberstein javio je Borkoviću da su Tajno vijeće i Dvorsko ratno vijeće Leopoldu preporučili Mijakićevo smjenjivanje. Zasjedanje dvorskih savjetnika na kojem je donesena konačna odluka o Mijakićevom smjenjivanju održano je 23. studenoga 1668. kod Szegedyja u Beču, a zaključci u obliku predstavke predani su Leopoldu I. 20. prosinca iste godine. Prema predavci koja je sastavljena na temelju izvješća krajiških zapovjednika Herbersteina i Trauttmansdorffa te

⁵⁰ O papi Aleksandru VII., od kojeg je Mijakić tražio potvrdu i posvećenje opširnije vidi: Leopold VON RANKE, *Die Geschichte der Päpste. Die Römischen Päpste in den letzten vier Jahrhunderten*, Wiesbaden, 486.-490., 492., 496., 509.-510., 513.-520.

⁵¹ *Valachicae gentis notitia historica*, f. 5.; R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 91., 94. A-II, 19., A-III- 14., 17.

zagrebačkih biskupa Petra Petretića i Martina Borkovića, savjetnici su zaključili da je Gabrijel Mijakić bio kriv zbog kršenja državnih i crkvenih zakona, odnosno poticanja krajišnika na neposluš i pobunu i pružanje utočišta progonjenim krajišnicima, te zbog neispunjavanja obveza preuzetih prilikom imenovanja biskupom - obećanja da će prihvatiti uniju i Vlahe sjediniti s Katoličkom crkvom, prekinuti sve veze s pečkim patrijarsima i podići škole za odgoj krajiške pravoslavne mladeži u pravoslavnom duhu. Budući da kod Mijakića nisu primijetili naznake da će ispuniti preuzete obveze, a na temelju negativnog mišljenja koje su o njemu dali i zapovjednik generalata Trauttmandorff i zagrebački biskup Martin Borković, savjetnici su zaključili da je Mijakićevo obećanje o prihvaćanju unije bila "čista iluzija", jer on svojim ponašanjem to ničim nije pokazivao, te su preporučili njegovo smjenjivanje i ustoličenje Pavla Zorčića, Petretićeva štićenika školovanog u Bologni kao marčanskog biskupa. Međutim, provođenje te odluke u praksi se pokazalo znatno težim, jer je Dvor strahovao da bi Mijakićevo uklanjanje zbog vjerskih razloga moglo izazvati širu krajišku ponunu, pa je uhićenje odgađano sve do listopada 1670. godine, kada ga je pod obrazloženjem da je Mijakić aktivno sudjelovao u uroti s Petrom Zrinskim i Franom Krstom Frankopanom uhitio zapovjednik Karlovačkoga generalarta Herberstein. Mijakić je prvo zatočen u Grazu, pa premješten u češku tvrđavu Glatz, a Dvor je njegovo uhićenje pred krajišnicima opravdao sudjelovanjem u uroti, za koje nije bilo izravnih dokaza, iako su i zagrebački biskup Martin Borković i sam Leopold I. u nekoliko pisama jasno napomenuli da je jedan od glavnih razloga njegova uklanjanja bilo neispunjavanje obećanja o širenju katoličke vjere među Vlasima. Gabrijel Mijakić proveo je u tamnici cijelo razdoblje biskupovanja Pavla Zorčića, a kad je ovaj u siječnju 1685. godine preminuo, krajišnici su ponovno zatražili Mijakićevo postavljanje za marčanskog biskupa, no sve je njihove nade o Mijakićevom povratku u Marču prekinula vijest o njegovoj smrti 25. listopada 1686. godine.⁵²

Zaključak

Izvjeshće zagrebačkog biskupa Petra Petretića o grkokatoličkoj Marčanskoj biskupiji iz 1667. godine nastalo je na zahtjev cara Leopolda I., koji je tražio detaljne obavijesti o dosegu crkvene unije među pravoslavnim krajišnicima (Vlasima) Hrvatsko-slavonske vojne krajine do tog vremena te o ponašanju marčanskog biskupa Gabrijela Mijakića. Petretić je u sažetom izvješću upozorio vladara da biskup Gabrijel Mijakić nije ispunio obećanje o širenju unije među pravoslavnim krajišnicima i prekidanju veza s pravoslavnim pečkim patrijarsima, iako je pod tim uvjetima bio imenovan biskupom, te da riječki kanonik Franjo Androcha nije bio pogodna osoba za mjesto grkokatoličkog marčanskog biskupa zbog nepoznavanja vlašćkog jezika i grčkog obreda, kojim se služilo pravoslavno krajiško pučanstvo. Međutim, iako je Dvor na temelju Petretićeva izvješća i mišljenja krajiških zapovjednika zaključio da je Gabrijela Mijakića trebalo smijeniti s biskupske stolice zbog neispunjavanja obećanja o provođenju unije pravoslavnih krajišnika s Katoličkom crkvom i o prekidu veza s Pečkom patrijaršijom, Petar Petretić nije doživio njegovo uhićenje jer je preminuo u listopadu 1667. godine. Plan o Mijakićevu uhićenju u suradnji s Dvorom i krajiškim zapovjednicima proveo je Petretićev nasljednik Martin Borković, za čijeg je biskupovanja nakon Mijakićeva uhićenja marčanskim biskupom postao grkokatolik Pavao Zorčić, Petretićev štićenik školovan na katoličkim učilištima. Budući da se Petretić još u izvješću iz 1662. godine protivio Mijakićevu imenovanju i zagovarao imenovanje pravoga grkokatolika, Mijakićevim smjenjivanjem i ustoličenjem grkokatolika Pavla Zorčića, školovanog u Bologni, na marčansku biskupsku stolicu, zapravo su oživotvoreni Petretićevi prijedlozi o najprikladnijem načinu provođenja unije u Krajini, iako to Petretić nije

⁵² R. LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 18.

doživio. Uklanjanje Gabrijela Mijakića zbog neispunjenja obećanja o sjedinjenju pravoslavnih krajišnika s Katoličkom crkvom i postavljanje grkokatoličkoga biskupa Pavla Zorčića u Marču u crkvenoj povijesti Vojne krajine ujedno je bio jedinstven primjer postojanja identičnih stavova zagrebačkih biskupa, bečkih dvorskih krugova i krajiških vojnih zapovjednika o najpogodnijem načinu rješavanja problema unije pravoslavnih krajišnika Vojne krajine s Katoličkom crkvom, koji se u kasnijim razdobljima, kada su zagrebački biskupi i krajiški zapovjednici imali potpuno različita gledišta o problemu unije i crkvene jurisdikcije marčanskih grkokatoličkih biskupa, gotovo i nije ponovio.

*PRIOLOG***Izvjješće zagrebačkog biskupa Petra Petretića o Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji iz 1667. godine****Sacratissima Caesarea et Regia Maiestas, Domine Domine clementissimae!**

Hic in terminis ad Varasdinum constitutus, ad quae me ad revocandae non nihil corporis ac nimia debilitate vires contuli, benignas Vestrae Maiestatis Sacratissimae litteras, cum ea, qua decuit reverentia accepi, in eo, an videlicet Gabriel quidam Miakich ordinis sancti Basili magni religiosus, cui Vestra Maiestas Sacratissima ante quadrienium episcopatum titularem Suidnicensem benigne contulerat, juxta ipsius reversales, tempore eiusmodi promotionis datas, et fidem coram defuncto ac moderno archiepiscopo Strigoniensi, corporealem depositam pro confirmatione Romam profectus sit, et an Valachos sibi subiectos ecclesiae univerit, et an mihi tanqua locorum istorum ordinario, simul etiam de habilitate et qualitatibus domini Francisci Androcha canonici fluminiensis, qui antelati episcopatus Suidnecensis titulum modo apud Vestram Maiestatem Sacratissimam sollicitat, quid sentiam, aperire. Quod, quantum debilitas virium mearum patet per praesentes Vestrae Maiestatis Sacratissimae repraesento.

Titulus episcopatus (ut vocant) Suidnicensis in Croatia vix non dixerim etiam in rerum natura non reperitur, nam in hic partibus est iste Zagrabiensis titulus, qui continet totum Regnum Scлавoniae et ex Regno Hungariae magnam partem comitatus Szaladiensis et Simighiensis, item magnam partem Croatiae; in Croatia, Modrusiensis sive Corbaviensis et Segniensis; Sirmiensis, qui continet comitatus Sirmiensem et Valpovensem, Bosniensis et Tiniensis, qui continet totum regnum Bosniae. De Suidnicensi vero nullo locus invenitur, in quo existere et ostendi posset hic.

Dixi: vix non dixerim aliquid titulum Suidnicensem in rerum natura non reperiri, nam licet per quempiam in serie aliorum titulorum episcopalium, in Decreto Regni Hungariae insertus esset, inde tamen ubi, et in qua parte vel aliorum partium ei annexarum situatus est, non eliciretur, nec elici potest, nisi coniectura et literarum quarundam ex his, quibus modo scribitur, omissis, et aliarum quae ex usu prononciationis quarundam nationum quasi idem sonarent, adiectis eius nominis titulu episcopalem enucleaverit.

Habetur in Transylvania primaria fere et celebris civitas Cibinum (germanicae Hermanstath) nomine, quam Saxones inhabitant. In hac geograficus atlas minor nuncupatus, in tabula Transylvaniae in narratione urbium Transylvaniae, dicit esse ecclesiam cathedralem. Author Barbosa vero libro primo, capite septimo pagina 48. De officio et potestate episcopi in serie episcopatum provinciae Colocensis etiam Cibinensis in Transylvania episcopatus titulum expresse designat et ponit.

Quod autem non Cibinensis ut antea, sed Suidnicensis modo scribitur, dici potest, quod natio illa Saxonica, cum sit Germana, litteram Z. eo sono, quo littera C. pronuntiat, exindeque ommissa litera C., qua prius scribebatur, ponit suo modo litteram Z. loco eiusdem. Deinde loco litterae B. uti solet et pronuntiat a duabus literis W et primum, illud nomen Cibinum his trius litteris Zivinum scribit et enunciat ipsa natio, ut prius Cibinum: aliquae vero nationes, praesertim hungarica et sclavonica nomen eiusmodi litterae scriptum non eo modo enunciat, sed litteram Z. quasi cum literam S. permixta esset assumunt, et ipsum duplex W. non per B, ut Saxones, sed per V. consonantem enunciant, et ex eiusmodi Saxonum litteris non Cibinum sed Szivinum legunt, unde Svidnicensis seu Szuinicensis titulus dici potest, an autem iste titulus Szuidnicensis sit alter praeter titulum episcopatus Transylvaniensis, vel vero sit unus et idem

cum Transilvansiensi, qui aliter Albensis a civitate Alba Julia nomen accipiens dicitur, dubitat Barbosa, nec ego decidendi habeo fundamentum.

Hinc patet, quod dominus Franciscus Androcha, quoad titulus episcopatus huius Suidnicensis nesciat, quid petit, cum nec sciat an sit in rerum natura, nec si est, ubi sit. Non sciret quid petit, qui ad munera huiusmodi Valachorum episcopatus obeundo, nam insinuat Vestrae Maiestatis Sacratissimae, et ut ipse dicit, intendit gentem istam Valachicam quae in schismate haeret erudire et ad unionem Sancrosanctae Romanae Ecclesiae perducere. Ad quod faciendum ipse non est sufficiens, unum est, quod a gente ipsa Valachica non bene inteligeretur, sicuti nec inteligi potuit, quando ante annos 24 circiter in hac dioecesi Zagraniensi in ecclesia latina, in loco Jaszka sive Jaztrebarsko parochum egit quamvis illa plebs multo magis suo linguagio accedat ad ipsius Androchae linguam Dalmaticum sive Maritimum, quum gens Valachica. Aliud est, quod ipse sit sacerdos latinus, ritumque latino divina peragat, quam ritum gens ista Valachica refugit et ritui graeco magis fere, quam ipsi schismati inhaeret, at ausum dicere, quod citius ad unionem cum Sancta Romana Ecclesia deduceretur, quam ab ipso ritu graeco abstrahi pateretur: Si ritum latinum ea gens nescitur qua celebritate ea in parte percussa non ita refugeret, ritumque graeco adeo mordiciter non inhaereret, et sacerdotes latinos audire eorumque doctrinam recipere vellet, invenirem ego in hac dioecesi Zagrebiensi centum et ultra sacerdotes latinos quorum quilibet longe optior, longique sufficientioribus, quam ipse dominus Franciscus Androcha (pace tamen eum dixerim) ad eiusmodi munus obeundum qualitatibus instructus esset. Originem autem istius episcopatus Valachorum in eoque sibi succedentibus episcoporum, tempore quo iste Miakich promotioni sui apud Vestram Maiestatem Sacratissimam sollicitabat, satis clare et fuse Vestrae Maiestati Sacratissimae perscripsi et procul dubio in Cancellaria Hungarica Vestrae Maiestatis Sacratissimae ad huc illa mea informatio inveniri potest, unde pro nunc saltem aliquae ex illis in memoriam Vestrae Maiestati Sacratissimae revoco.

Simeon Vratania, primus Valachorum episcopus habuit titulum episcopus Hungariae et sub hoc titulo concecratus est in episcopum Jaurinii a quodam Cosma archiepiscopo Corinthi graeco, alias pro nunc nuncio apostolico totius Ppelopontis. Et quia in has partes maior, quam in alia Regni Hungariae, populus Valachicus appuleret sedesque fixerat, dictus quoque episcopus Simeon etiam se huc ad populum sui ritus contulit, et in unione perseverans cum episcopo Zagrabiensi, bone memoriae domino olim Petro Domitrovich, debita ei obedientia et reverentia velut ordinario loci praestando correspondentiam habuit, et predium quodam seu fundus Marcha vocatum de corpore bonorum episcoporum cum onere pensionis duodecim librorum cerei ab eodem domino episcopo Zagrabiensi pro residentia obtinuit, monasterium ibidem erexit eiusdemque monasterii abbas seu archimandrita autoritate Suae Sanctitatis romani pontificis Pauli Quiinti nominatus est et vita durante creatur. Succesu deinde temporis vivente ad huc ipso Simeone Maximus quidam Predoevich cum nonnullis aliis calugeris ex Turcia venit, seseque in societatem dicti Simeonis immisit, seu potius intrusit, et sensim gubernium etiam eiusdem monasterii eidem eripuit, haeresim et schisma, quod ex Turcia apportaverat, diseminando fratresque ceteros et populum in suam sententiam pertrahendo, prouti etiam pertraxit.

Mortuo tandem Simeon Vratania antelatus Maximus Predoevich schismaticus, a Ferdinando piae memoriae secundo, praedecessore et avo Vestrae Maiestatis Sacratissimae, episcopatum Valachorum sub titulo Vrataniensis obtinuit informando quod Vratania lingua ipsorum Valachica confinia vocarentur, ac si per hoc nihil aliud significare voluisset, quam episcopus Confiniorum, cum tamen dicto Vratania nec illorum lingua Valachica, nec ista nostra Croatica et Slavonica nec aliqua alia, quae ex istis originem ducit, ullo modo significat Confinium, sed tam illorum lingua, quam nostra, et aliis, quae ex his originem ducunt, Confinium

dicitur Kraina. Unde idem Maximus novum episcopatus titulum a cognomine primi episcopi Vratania dicti confecit, doloseque et fraudulentè ad huius modi noviter confectum titulum per praedecessores Vestrae Maiestatis Sacratissimae se nominari procuravit, et ad eundem titulum a patriarcha schismatico Pechkensi confirmari et consecrari, priusquam a pia memoriae Ferdinadno secundo illam obtinisset.

Huic succesit Gabriel Predoevich, pariter schismaticus, et is etiam ad eundem titulum Vrataniensem se nominari cupiebat, sed domino olim Benedictus Vinkovics, attunc episcopus Zagrabienensis, novo huic titulo velut non solum sibi, in cuius dioecesi, sed etiam domino episcopo Colocensi, in cuius provincia, domino item archiepiscopo Strigoniensi, in cuius primaria, et Romano Pontifici, in cuius patriarchatu et sacrae Ceasareae Regiae Maiestatis, in cuius ditioni est multum praeiudiciosae et damnosae, per patriarcham Pechkensem et dictus Maximus Predoevich conficto et erecto contradixit, nominationemque eiusdem ad hunc titulum apud Suam Maiestatem impedivit.

Tandem bonae memoriae dominus olim Georgius Lippay, ultimatim archiepiscopus Strigoniensis, attunc vero cancellarius, cum nonnullis aliis adinvenit, ut ad alium titulum qui de collatione Suae Maiestatis est, idem Gabriel in episcopum nominetur, ex quibus titulis occurat Szuidnicensis vel potius Szuiniensis aut Cibiriensis, ad quem et erat per Suam Maiestatem nominatus, ut ita ad hunc Szuinicensem titulum a Romano Pontifice confirmatus ac de licentia eiusdem Pontifici ab aliquo Rutheno graeci ritus episcopo Sanctae Romanae Ecclesiae unito, consecraretur et ita genti Valachicae ritu graeco, de licentia ordinariorum per ditionem Vestrae Maiestatis, pontificalia administrat; verum isto contento titulo Szuidnicensi vel Sivinensi, a Sua Maiestate obtento, non ad Romanum Pontificem pro confirmatione, sed ad patriarcham Pechkensem schismaticum, accessit, et ibidem ad titulum Vrataniensem per eundem patriarcham erectus, confirmatus et consecratus est.

Hoc Gabriele post unum vel alterum annum demortuo succesit Basilius Predoevich, qui etiam nominationem ad titulum Szuidnicensem uti praedecessor ipsius a Sua Maiestate obtinuit, et cum eadem nominatione Suae Maiestatis non ad patriarcham schismaticum, uti duo praedecessores eiusdem, sed ad Romam Pontificem pro confirmationem fuit profectus; verum confirmationem eiusmodi non obtinuit, ea de causa, quod titulus Szuidnicensis sit titulus Latinus, seu ecclesiae ritus latini, ipse autem Basilius esset sacerdos ritus graeci, non autem competeret ecclesiae ritus latini sacerdoti ritus graeci, super quo Sacra Ritus Congregatio etiam decretum suum ad nuncium apostolicum transmissit, de cuius manibus mediante moderno domino archiepiscopo Strigoniensi, tunc cancellario huc pervenit, defactoque ego illud in specie servo, Vestrae Maiestati Sacratissimae hic copiam eiusdem mitto sub littera A. Hic Basilius apud calugeros et nonnullos ex populo per calugeros instigatos in odio fuit ex eo, quod ad Romanum Pontificem et non ad patriarcham, uti praedecessores ipsius fecerent, pro confirmatione recurrisset, neque consecrationem sui a patriarcha schismatico procurare adlaborasset. Atque ita, non longe post interveniente tempore, absque confirmatione et consecratione est mortuus.

Huic succesit Sabbas Ztanislavich, qui etiam nominationem a Suae Maiestatis ad titulum Szuidnicensem obtinuit, sed sicuti Gabriel ille Predoevich, contempto isto titulo Szuidnicensi, ad patriarcham schismaticum profectus, ab eodem ad titulum Vrataniensem confirmatus et consecratus est, non ad regiam denominationem et collationem, sed ad calugerorum et populi electionem, qui deinde post quattuor vel quinque annos tum a me, tum a dominis capitaneis confiniorum, Romam quidem inerat, sed nominationis eiusmodi regiae neque confirmationis aut consecrationis patriarchalis nulla fecit mentionem, multo minus pro confirmatione et consecratione ad eundem titulum Szuidnicensem institit, verum monachum duntaxat Basilianum se ecce dixit, et fidei professionem in sancto quamvis fictè, ibidem emisit, prouti

declarant id schedae impressae, quarum una ipsi, altera sub tenore ac titulo socio ipsius Cirillo a quidam aequali in testimonium illo data fuit, quas ego per eundem Sabbam mihi ostentas, vidi et legi. Rediens autem Romae, non melior, sed peior factus, schisma suum, eidem contumaciter inhaerens, magis quam ante promovebat, et fidem nostram catholicam blasphemabat, tandem etiam, contra generalem iam defunctum Leslium, caeteroquin dominos capitaneos, Valachos concitavit et rebellionem satis periculosam excitaverat.

Illo demortuo successit modernus Gabriel Miakics, qui etiam ad titulum Szuidnicensem a Vestra Maiestate Sacratissima nominationem habet, ante cuius obtentionem, quia vidit forsitan, quod etiam ingressus Turciam pro confirmatione et consecratione per Vestram Maiestatem prohibetur, certasque superinde adjunguntur conditionem, relicta expeditionem nominationis profectus est in Moldaviam, et ibidemque a quodam archiepiscopo Moldaviae graeci ritus schismatico non ad titulum Suidnicensem, quem a Vestra Maiestate petebat, sed ad titulum fictum Vrataniensem in episcopum est consecratus, et tandem inde reversus, expeditionem nominationis Vestrae Maiestatis Sacratissimae ad titulum Szuidnicensem, etiam cum conditionibus sibi superinde adiectis, accepit et licet tam peculiaribus suis reversalibus, quam fide coram domino olim demortuo et moderno archiepiscopo Strigoniensi corporali deposita se abstrinxisset, adiectas sibi conditiones servaturum, eas tamen minime servasset. Verum in schismate perseverans a tempore optentionis huius episcopatus usque ad autumnum proximae praeteritum hic mansit, et multos ac maiores quam immediatus predecessor ipsius erga praefector confiniorum istorum in populo isto Valachico inobedientias, insultationes, et contemptus ipsos, occultes suis consiliis promovit et fovit, ultimam etiam, ne et ipse minus quidquam praedecessor eiusdem fecisse videantur, rebellionem excitavit, quae nisi dexteritate et velocitate domini comitis Joannis Josephi ab Herberstein, confinii crisiensis praefecti, antequam inualuerat, dispersa et castigata exstisset, procul dubio ipsis Valachis maiorem, quam ante habebant, audaciam, dominis vero confiniorum praefectis totalem contemptum, et fors etiam patriae huic non exiguam damnum adferre potuisset. Qua rebellionem ita exstigata, ac Valachorum non solum ea audacis, quam antea habebant, repressa, sed etiam ad alium ad quam se scilicet per eiusmodi rebellionem assecturos praesumptuose operabant, via praeclusa, vidit idem Miakich se consilium suorum finem sortitum non esse, quin imo et id quod habebant Valachi audaciae perdidisse, et in obedientiam dominorum praefectorum eos venisse, ipse quoque obedientiam ex sui parte, quamvis fictam meditatus est, et ut eam ostendat Romam profectus, nullam ante hoc toto tempore quo hic manebat recognitionem mei, velut ordinarii loci, fecit, multo minus obedientiam aut reverentiam de jure debitam exhibuit, sed et consiliis meis quo ad Romam eiusdem iter uti recusasset, expresseque coram me dixit, quod ab Ecclesiae Orientali nunquam recedet, et quod ex ea pelle in qua nunc est, hoc est ex schismate, nunquam exibat. Quid autem Romae fecerit aut faciat, nondum mihi innotuit, quia ipse nondum rediit. Dicitur tamen oberarre in confiniis Croaticis, sub generalatus Carolostadiensi. Unde suspitione carere non potest, quod ipse aliquid iterum dolosi non moliatur; siquidem proprio ore dum transibat uti dicebat, Romam, coram me, confessus est, se habere cartham blancam, omnium potiotum Valachorum sigillis obsignatam. Ex quibus patet, quomodo punctis reversalium suorum satisfecerit; Quorum ne unicum quidem, ut promisserat servavit, sed in singula peccavit. Uti in copia punctorum eiusmodi reversionalis ipsius, quam etiam Vestrae Maiestati Sacratissimae mitto, per modum glosse ad singula puncta facta annotationes, excessus et transgressiones, eiusdem Miakich exprimentes videre est, et haec sunt, quae Vestrae Maiestati Sacratissimae ad benignum eiusdem mandatum, iuxta debilitatem virium meum circa praemissa pro informatione scribenda duxi. Cupiens Vestrae Maiestatis Sacratissimae felix et longum regnorum suarum gubernium, datum in Thermis ad Varasdinum, 20. Junii 1667.

(NAZ, Ecclesiastica, 8./153.; Arhiv HAZU, II. d 181.)

A report of the Zagreb bishop Petar Petretić from 1667 to the emperor Leopold I about the Svidnica (Marča) diocese

Zlatko Kudelić

Croatian Institute of History
Opatička 10, Zagreb
Republic of Croatia

On the request of the emperor Leopold I, Zagreb bishop Petar Petretić made a short report about the activities of Gabrijel Mijakić, who was a bishop of the Eastern Rite Marča diocese. It was planned that Mijakić would work on propagation of Eastern Rite among the orthodox inhabitants (Vlachs) of the Croatian-Slavonian military border. In his report Petretić stated that Mijakić has not kept his promise, made in 1663 when he was appointed as a bishop, that he would accept the Eastern Rite and reject the rule of orthodox patriarch of Peć. He also did not organize schools where youth from the Military border would accept catholic values. Petretić warned the emperor that Mijakić was active as a supporter of Vlachs during their conflicts with the Military border authorities. Such activity of Marča bishop was unauthorized and it only helped the spread of disobedience among the population of Military border. Petretić suggested that Mijakić should be removed and replaced with a more appropriate Eastern Rite bishop, but he did not consider that Franjo Androha, dean from Rijeka, would be a good choice, because Androha was not acquainted with the Eastern Rite and did not know the customs of the Military border orthodox population. Petretić's report was substantiated by the similar reports made by his successor Martin Borković, other representatives of the Catholic Church and authorities of the Military border. The Court decided to replace Mijakić and this decision was justified with his alleged involvement in the conspiracy of Petar Zrinski and Fran Krsto Frankopan's conspiracy against the emperor, although substantial evidence for this accusation did not exist. The real reason for his replacement was the fact that Mijakić did not work on the religious unification of the Military border orthodox population with the Catholic Church, but, fearing the wide scale rebellion among the orthodox population the authorities never made this reason public. Mijakić was replaced by Petretić' protégé Pavao Zorčić, who was educated in Bologna.

KEY WORDS: Catholic Church, Orthodox Church, orthodoxy, church union, Zagreb diocese, Marča diocese, Patriarchate of Peć, Habsburg Monarchy, Vienna Court, Military border